

Klassensamenhang en communiceren in speciaal onderwijs

Het effect van een interventieprogramma op de klassensamenhang en communicatie in een speciaal onderwijs klas.

Leerarrangement Praktijkonderzoek
Bachelor Sports & Education - Speciaal Onderwijs 2011-2012

Datum:	20-06-2012
Auteur:	Emke Erpelinck, 2123804
Klas:	4Speciaal
Begeleidend docent:	Marijke Slotboom
Coördinator:	Liesbeth Jans
SLB-er:	Jennie Pouwels

Klassensamenhang en communiceren in speciaal onderwijs

Het effect van een interventieprogramma op de klassensamenhang en communicatie in een speciaal onderwijs klas.

© Emke Erpelinck, 2012

Omslagontwerp: Emke Erpelinck

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van de uitgever te hebben verkregen.

No part of this book may be reproduced in any form by print, photo print, micro film or any other means without written permission from the publisher.

<u>Inhoudsopgave</u>	<u>Bladzijde</u>
Het artikel: Klassencohesie en communiceren in speciaal onderwijs	4
Bijlage Ia De onderzoeksgroep	12
Bijlage IIa De onderzoeksinstrumenten	14
Bijlage IIb De samengestelde vragenlijst; sociogram en vragenlijst	16
Bijlage IIc Uitslag; sociogram en vragenlijst	21
Bijlage IId De Observatielijst en uitslag	29
Bijlage IIIa De verantwoording van het interventieprogramma	30
Bijlage IIIb De interventielessen	33
Bijlage IV Het reflectieverslag	48

Het artikel: 'Klassenscohesie en communiceren in speciaal onderwijs'

Klassensamenwerking en communiceren in speciaal onderwijs

Het effect van een interventieprogramma op de klassensamenwerking en communicatie in een speciaal onderwijs klas.

Tijdens een observatie gedurende een samenwerkingsopdracht van klas X op de Mytyschool Tilburg valt op dat leerlingen nauwelijks communiceren met elkaar. Door de samenwerking in de groep te versterken streeft de onderzoeker ernaar het communiceren bij samenwerkingsvormen te bevorderen. Aan de hand van observaties en vragenlijsten is de hoeveelheid communicatie en de sterkte van de samenwerking gemeten in zowel klas X, de onderzoeksgroep, als in klas Y, de controlegroep. Na vijf interventielessen is de samenwerking in de onderzoeksgroep toegenomen. De samenwerking in de controlegroep is echter nog meer gestegen. De communicatie daarentegen is in de onderzoeksgroep wel zichtbaar gestegen in tegenstelling tot de controlegroep. Om resultaat op lange termijn te krijgen is mogelijk een langer interventieprogramma nodig.

Door: Emke Erpelinck

Alles binnen het versterken van de klassensamenwerking draait om de groep. Een groep bestaat uit twee of meer personen die van elkaar afhankelijk zijn, gemeenschappelijke uitgangspunten of waarden hebben en elkaar wederzijds beïnvloeden (Wijsman, 2005). Er zijn op de Mytyschool Tilburg drie klassen Toeleiding tot Arbeid. Deze klassen hebben één keer in de week met hun eigen klas bewegingsonderwijs en één keer in de week met de rolstoelers en lopers apart. De klas waarmee dit onderzoek is gedaan, klas X, en de controlegroep, klas Y, zijn klassen met alleen lopers. Dit zijn dus twee groepen samengesteld uit drie verschillende klassen. Volgens de omschrijving van Wijsman (2005) zijn deze samengestelde klassen dus groepen.

Tijdens een observatie in de lessen bewegingsonderwijs valt op dat de klassensamenwerking laag is. Leerlingen hebben

onder andere moeite met communiceren bij samenwerkingsspeel en er is geen samenhang in de groep. Er lijkt geen echte groepsstructuur aanwezig te zijn in de klas, waardoor ook de klassensamenwerking zwak is. Uit een onderzoek van Carron en Hausenblas (1998) blijkt dat als de groep een vaste groepsstructuur kan krijgen de klassensamenwerking daardoor ook zal versterken. Hun onderzoek laat ook zien dat met het versterken van de klassensamenwerking de individuele prestaties en teamprestaties zullen verbeteren. Maar is de klassensamenwerking in een klas met zoveel stoornissen wel te verhogen?

Zowel in de onderzoeksgroep als in de controlegroep komen verschillende stoornissen voor. Het gaat dan onder andere om Autisme Spectrum Stoornissen (ASS) die ernstige problemen veroorzaken op het gebied van sociale interactie en de verbale en non-verbale communicatie. Leerlingen met ASS weten niet hoe ze moeten reageren op andere mensen of gebeurtenissen, waardoor ze op een aparte, ongewone manier reageren (Lieshout, 2009). Pervasive Development Disorder, Not Otherwise Specified (PDD-NOS) is een aan autisme verwante contactstoornis binnen het autismespectrum (Verhulst, Verheij & Ferdinand, 2007).

Andere stoornissen die voorkomen zijn Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), Non-verbal Learning Disability (NLD) en Development Coordination Disorder (DCD). Leerlingen met ADHD hebben aandachts- en concentratieproblemen en zijn impulsief en overbeweeglijk (Lieshout, 2009). Vaak hebben ze ook een aantal ontwikkelingsstoornissen, waarvan taalontwikkelingsstoornissen er één is (Taylor, 1996 in Lieshout, 2009). NLD staat voor een stoornis in de verwerking van nieuwe, complexe en ruimtelijke informatie. Dit heeft negatieve gevolgen voor het gedrag en de sociale aanpassing binnen een groep (Lieshout, 2009). Daarnaast hebben leerlingen met

NLD moeite met het herkennen van non-verbale signalen (Van der Gaag, 2000 in Lieshout, 2009), maar wel een hele sterke taalontwikkeling. Deze leerlingen zijn in de les moeilijk te herkennen, omdat ze heel veel praten, maar weinig doen (Serlier-van den Bergh, 1999 in Lieshout, 2009). Bij DCD zijn er meer motorische problemen, doordat de leerlingen een onhandige motoriek hebben, met eventueel als gevolg bijkomende leer- of gedragsproblemen (Meihuizen e.a., 2003).

Remmerswaal (2006) beschrijft cohesie als het cement tussen de groepsleden en denkend aan dit begrip komen gevoelens naar boven van 'bij elkaar horen' en 'eenheid'. Het volgende citaat is daar een mooi voorbeeld van *'De eigenschappen van een groep die de leden ervan met elkaar verbinden en die onderlinge sympathie bevorderen'* (Aronson, 2007, p. 308).

Naar de manier waarop de cohesie in een groep verhoogd kan worden, zijn al vele onderzoeken gedaan. Het onderzoek van Glass & Benshoff (2002) geeft aan dat de cohesie kan worden verhoogd door de groep nieuwe activiteiten aan te bieden. De activiteiten moeten voor iedereen haalbaar zijn en zorgen voor succesbeleving in de groep. Het is daarbij belangrijk dat de groep niet te groot is, zodat de groepsleden veel met elkaar moeten overleggen en samenwerken. Het onderzoek van de psycholoog Muzaffer Sherif e.a. (1954) heeft aangetoond dat als de leden van een groep afhankelijk zijn van elkaar de groepscohesie ook wordt versterkt. In zijn onderzoek creëerde hij situaties waarbij de groepsleden elkaar nodig hadden om het probleem op te lossen.

In klas X vindt er niet tot nauwelijks interactie plaats. Door de groepsleden afhankelijk van elkaar te maken, moeten ze wel meer en beter gaan communiceren om hun einddoel te halen. De vraag blijft dan of de leerlingen in klas X ondanks de beperkingen meer gaan communiceren. Communicatie kan zowel verbaal als non-verbaal zijn en men probeert door middel van communicatie een boodschap over te

brengen naar elkaar (Wijsman, 2005). Zo geven groepsleden aan elkaar aan wat hun wensen en opvattingen zijn en hoe ze willen samenwerken.

Tijdens de observatie werd er weinig gecommuniceerd en dat had invloed op de samenwerking. Zo noemt Pinto (1990) in Wijsman (2005) vier voorwaarden om effectief te communiceren.

1. Technische voorwaarden: Leerlingen moeten elkaar kunnen verstaan. Deze voorwaarde zorgt in de onderzoeksgroep niet voor problemen in de communicatie.

2. Cognitieve voorwaarden: Leerlingen moeten elkaar kunnen begrijpen en daarvoor hebben ze dezelfde kennis nodig over het onderwerp. Nu zal de ene leerling soms meer weten over een sport dan de ander, maar over het algemeen communiceren deze leerlingen op hetzelfde intellectuele niveau.

3. Interpretatieve voorwaarden: De boodschap moet op de juiste manier worden geïnterpreteerd. Leerlingen met PDD-NOS en NLD hebben moeite met het herkennen van emoties en non-verbale signalen, waardoor een boodschap verkeerd kan worden geïnterpreteerd (Lieshout, 2009).

4. Affectieve voorwaarden: Hierbij gaat het om de emoties die kunnen worden opgeroepen als leerlingen bepaald gedrag laten zien. Leerlingen met NLD en PDD-NOS hebben een verminderd empathisch vermogen en gaan daardoor vaak onbewust over elkaars grenzen heen (Verhulst e.a., 2007). Leerlingen met ADHD kunnen daar weer heel heftig en impulsief op reageren (Barkley, 1997 in Lieshout, 2009).

In klas X wordt het communiceren dus voornamelijk verstoord door de interpretatieve en de affectieve voorwaarden die ontbreken. Leerlingen hebben daardoor vooral moeite met het geven van een (juiste) reactie, maar ze kunnen dit wel aanleren (Towbin, 1997 in Verhulst e.a., 2007).

Tijdens de interventies van dit onderzoek wordt het communiceren zoveel mogelijk gestimuleerd, door in kleine groepen te werken en te zorgen voor succesbeleving in de groep (Glass & Benshoff, 2002). Maar ook door leerlingen afhankelijk van elkaar te maken, zodat ze samen

verantwoordelijk zijn voor het einddoel (Sherif, 1954).

In dit onderzoek wordt onderzocht of een interventieprogramma met als doel verhogen van de klassencohesie effect heeft op de hoeveelheid onderlinge communicatie.

Opzet van onderzoek

Er werd gestart met het selecteren van een onderzoeksklas (klas X) en een soortgelijke controleklas (klas Y) beide van dertien leerlingen. Er is gekozen voor een controleklas om eventuele effecten toe te schrijven aan het interventieprogramma. Voor het meten van de klassencohesie en de hoeveelheid en manier van communiceren werd er in beide klassen twee voormetingen gedaan in de vorm van een vragenlijst en een observatie. De vragenlijst bestaat uit twee gedeeltes, het eerste gedeelte zijn vier vragen van een sociogram en het tweede gedeelte zijn negen vragen van de vragenlijst Groepscohesie van Glass & Benshoff (2002). De vragenlijst over groepscohesie is aangepast aan het niveau van de klas, door de vragen in het Nederlands en op een eenvoudigere manier te formuleren. Daarnaast bestaat deze vragenlijst niet uit vier antwoordcategorieën zoals in het origineel, maar uit ja/nee vragen die worden ondersteund door smiley's (zie bijlage IIb). Als een leerling een vraag beantwoordt met 'ja' dan is dat één punt waard, beantwoordt hij of zij de vraag met 'nee' dan is dat nul punten waard. Het aantal punten staat zo voor de sterkte van de klassencohesie.

Ook wordt er bij beide klassen een observatie als voormeting gedaan gedurende een samenwerkingsopdracht in de gymles van tien minuten. Tijdens deze observatie werden vier, van te voren uitgekozen, leerlingen geobserveerd. Het was niet mogelijk de hele klas te observeren, omdat er geen videobeelden gemaakt mochten worden. Met twee observanten konden er vier leerlingen worden geobserveerd, die de hele klas vertegenwoordigen. Deze vier leerlingen zijn bewust uitgekozen, omdat zij in de lessen voorafgaand aan dit onderzoek niet of weinig communiceerden met andere

leerlingen. Dat is gedaan, zodat er bij stimulering van de cohesie sneller een stijging in de communicatie zou optreden. Bij deze observatie werd gekeken naar de hoeveelheid en manier van communiceren.

Tijdens de interventielessen werd vervolgens geprobeerd de cohesie te versterken. Dit werd voornamelijk gedaan door leerlingen veel te laten samenwerken, waarbij ze elkaar nodig hadden om het einddoel te bereiken (Sherif, 1954).

Er werd in klas X in vijf lessen een interventieprogramma uitgevoerd. Tijdens de interventies is er begonnen met het samenwerken in drie- of viertallen, met als uiteindelijk doel het samenwerken met de halve klas. Hier is voor gekozen, omdat er zo met steeds meer medeleerlingen moet worden samengewerkt en rekening moet worden gehouden. Vanuit de literatuur (zie Sherif, 1954 en Glass & Benshoff, 2002) zijn er een aantal uitgangspunten naar voren gekomen en gekeken naar de jaarplanning zijn de lesthema's bepaald, zie tabel 1.

Tabel 1: Interventieprogramma, lesthema's en uitgangspunten

	Lesthema's	Uitgangspunten
1	Dans bedenken	Teamprestaties Succesbeleving
2	Stoeispelen	Vertrouwen Afhankelijk van elkaar
3	Acrogym	Teamprestaties Succesbeleving Afhankelijk van elkaar
4	Werpen & vangen	Teamprestaties Succesbeleving
5	Doelspel	Teamprestaties Succesbeleving

Al deze lesthema's hebben als doel het versterken van de groepscohesie. Een belangrijk uitgangspunt bij bijna alle lessen is teamprestaties. Om tot goede teamprestaties te komen, moeten de leerlingen samenwerken en communiceren en dat is een belangrijk criterium om de groepscohesie te versterken (Sherif, 1954). Daarnaast zijn succesbeleving, afhankelijk zijn van elkaar en vertrouwen terug te zien als

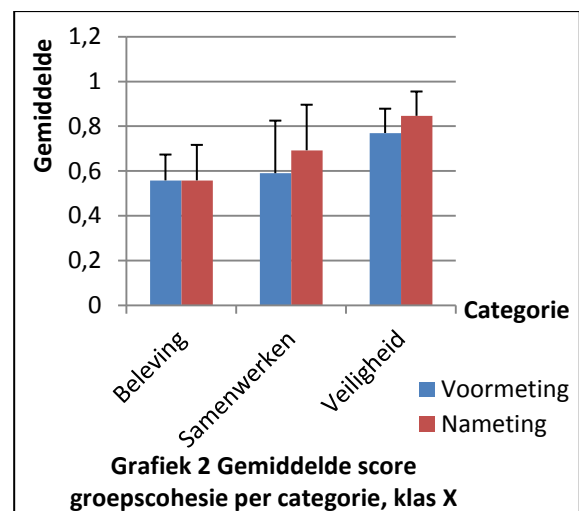
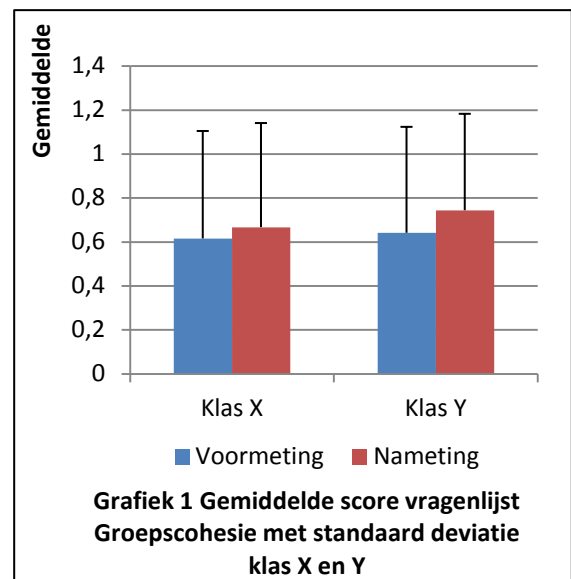
uitgangspunten. Als leerlingen namelijk afhankelijk zijn van elkaar of vertrouwen hebben in elkaar, zal de groepscohesie stijgen en zullen ze meer gaan communiceren (Sherif, 1954). Succesbeleving zorgt ervoor dat leerlingen worden beloond voor het samenwerken (Glass & Benshoff, 2002). Na deze vijf lessen vond er bij beide klassen een nameting plaats in de vorm van dezelfde observatie. De vragenlijst Groepscohesie werd wederom als nameting afgenomen, zodat nogmaals de sterkte van de klassencohesie kon worden bepaald. Het sociogram is niet nogmaals afgenomen, omdat deze alleen is gebruikt om het maken van teams tijdens de interventies te vergemakkelijken. Het verschil tussen de voor- en nameting wordt het resultaat.

Resultaten

Na vijf interventielessen is in klas X een zichtbare stijging van de klassencohesie en van de hoeveelheid communicatie in de klas te zien. Dit geven de resultaten van de vragenlijst Groepscohesie en de observaties voor en na het interventieprogramma weer. Deze stijgingen zijn niet significant, omdat de standaard deviatie groter is dan het verschil.

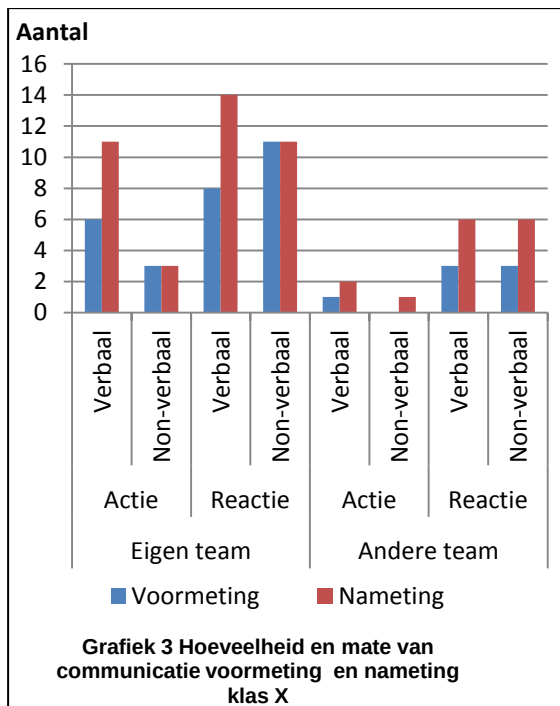
Aan de hand van de vragenlijst die klas X bij de voor- en nameting heeft ingevuld is een gemiddelde positieve stijging van 9,3% per vraag waar te nemen. De totale stijging van de klassencohesie in klas X is 8,3%. Dat betekent dat er 8,3% meer 'ja' is geantwoord op de vragen bij de nameting. Bij klas Y, de controleklas, is een totale stijging van 16,0% waargenomen, zie grafiek 1.

De vragenlijst Groepscohesie meet slechts één dimensie, de sterkte van de groepscohesie. De vragen kunnen wel worden onderverdeeld in drie verschillende categorieën. In klas X is in de categorieën 'samenwerken' en 'veiligheid' een stijging te zien. De categorie 'beleving van sfeer' is gelijk gebleven, zie grafiek 2. In klas Y zijn alle drie de categorieën gestegen.

De observatie die bij de voor- en nameting bij dezelfde vier leerlingen is afgenomen laat zien hoe vaak de leerlingen met elkaar communiceerden en op welk vlak. In grafiek 3 is waar te nemen dat er meer is gecommuniceerd in klas X na het interventieprogramma dan ervoor. Ook in klas Y, waar geen interventies gedaan zijn, is een stijging van de communicatie te zien, deze stijging is minder groot dan de stijging van klas X.

Met name de verbale communicatie in het eigen team is in klas X duidelijk toegenomen. Zo was bij de voormeting de non-verbale reactie in het eigen team de meeste voorkomende vorm met elf keer. Bij de nameting is dat de verbale reactie in het eigen team, die van acht keer naar veertien keer steeg.

Discussie en Conclusie

Dit onderzoek heeft laten zien dat de klassencohesie in klas X is versterkt, maar niet significant is versterkt. Het verbeteren van de klassencohesie lijkt positief voor het verbeteren van de communicatie in de klas, want de leerlingen hebben meer contact met elkaar. Toch is het opmerkelijk dat in klas Y de klassencohesie meer is versterkt dan in klas X. Ondanks die minder grote stijging van de cohesie in klas X is daar wel een sterkere stijging van de communicatie tussen leerlingen, echter ook die is niet significant.

De sterkere stijging van de cohesie in klas Y dan in klas X kan te maken hebben met de grote standaard deviatie, waardoor de uitkomsten niet significant zijn. Dat betekent dat het toeval kan zijn dat de nametingen hoger zijn dan de voormetingen en het net zo goed andersom had kunnen zijn. De grote standaard deviatie kan te maken hebben met de aangepaste hoeveelheid antwoordmogelijkheden. In verband met het niveau van de leerlingen is het aantal antwoordmogelijkheden terug gebracht van vier naar twee. De vragenlijst is dus beperkt en daardoor minder betrouwbaar. Ook de geringe lengte van de interventie heeft invloed op de stijging van de

klassencohesie en de mate van communiceren. De leerlingen hebben namelijk meer tijd nodig om vaardigheden te automatiseren (Van der Poel, 2008). Echter is de sterke stijging van de hoeveelheid communicatie ook niet helemaal betrouwbaar, omdat er is gewerkt met een steekproef. In beide klassen is een selecte steekproef gedaan met vier van de dertien leerlingen. Deze leerlingen zijn uitgekozen omdat ze niet of weinig communiceerden voorafgaand aan het onderzoek. Deze sterke stijging zal waarschijnlijk niet terug te zien zijn bij leerlingen die voorafgaand aan het onderzoek al veel communiceerden. De uitslag van deze observatie is daardoor niet representatief voor de gehele klas, maar geeft wel aan dat de interventies een positief effect hebben opgeleverd.

Uit het onderzoek van Carron en Hausenblas (1998) blijkt dat de sociale cohesie van een klas een positief effect heeft op de samenwerking of het teamsucces. De cohesie in klas X is echter maar met 8,3% gestegen tegenover 16,0% in klas Y. Toch kan geconcludeerd worden dat er meer wordt gecommuniceerd en samengewerkt in klas X dan in klas Y. Bovenstaande zou te verklaren zijn doordat dit onderzoek is uitgevoerd met een speciaal onderwijsklas. Leerlingen in deze klas hebben onder andere beperkingen op communicatief gebied, maar zijn dus wel in staat te leren communiceren. Positief aan dit onderzoek is dat leerlingen niet alleen meer zijn gaan samenwerken, maar dat ze ook beter lijken om te gaan met winst en verlies. Leerlingen lijken meer te accepteren van elkaar doordat er sneller en beter over wordt gepraat.

Het onderzoek in dit artikel heeft dus laten zien dat het interventieprogramma van vijf lessen een geringe invloed heeft op de stijging van klassencohesie. Wel heeft het een duidelijk positief effect op de hoeveelheid communicatie in de klas. Het interventieprogramma heeft dus vooral effect op de hoeveelheid communicatie, omdat die is gestimuleerd tijdens de interventies.

Aanbevelingen

Voor een soortgelijk vervolgonderzoek kan worden aanbevolen de geobserveerde les te filmen, zodat gegevens controleerbaar en daardoor meer betrouwbaar zijn. Ook wordt dan de communicatie van alle leerlingen vastgelegd, wat een compleet beeld geeft van de klas.

Daarnaast zouden de onderzoekers voor een soortgelijk vervolgonderzoek een langere periode moeten uittrekken om de interventie uit te voeren. Zodat kan worden gekeken of deze positieve trend zich voortzet.

Als laatste is het belangrijk dat er bij een vervolgonderzoek onderzocht wordt of leerlingen met deze stoornissen daadwerkelijk in staat zijn om op deze manier de klassencohesie te versterken.

Tot slot. Als uit verder onderzoek blijkt dat de klassencohesie bij een langer interventieprogramma verhoogd kan worden, kan er in de toekomst een handreiking met een plan van aanpak worden uitgegeven voor scholen in het speciaal onderwijs. Zo kunnen leerlingen zich beter ontwikkelen op sociaal gebied, wat de totale ontwikkeling van een kind zal bevorderen.

Met dank aan

- Leerlingen, groepsleerkrachten en assistentes van Mytyschool Tilburg.
- Marijke Slotboom voor de fijne samenwerking en begeleiding.
- De vaksectie lichamelijke opvoeding van de Mytyschool Tilburg; Peggy Franken, Aron Keller en Janneke Lips voor het delen van hun deskundigheid op vakinhoudelijk en pedagogisch gebied.

Bronnen

Aronson, E., Wilson, T.D. & Akert, R. M. (2007). *Sociale psychologie*. Benelux: Pearson Education.

Carron, A. & Hausenblas, H. (1998). *Group dynamics in sport*. Morgantown, WV: Fitness Information Technology.

Glass, J.S. & Benshoff, J.M. (2002). Development of group cohesion through challenge course experiences. *Journal of Experiential Education*, 25, 268-278.

Lieshout, v. T. (2009). *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Meihuizen- de Regt, M.J., Moor, J.M.H. de & Mulders, A.H.M. (2003). *Kinderrevalidatie*. Assen: Van Gorcum.

Poel, L. van der & Blokhuis, A. (2008). *Wat je Speelt ben je zelf: Over spel en spelbegeleiding met specifieke aandacht voor mensen met een verstandelijke beperking*. Bohn Stafleu van Loghum: Springer Uitgeverij

Remmerswaal, J. (2006). *Begeleiden van groepen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Sherif, M. (1954). Intergroup Conflict and Cooperation: The Robbers Cave Experiment

Verhulst, F.C., Verheij F. & Ferdinand, R.F. (2007). *Kinder- en jeugdpsychiatrie. Psychopathologie*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Wijsman, E. (2005). *Psychologie & sociologie*. Groningen: Wolters Noordhoff.

Correspondentie: e.erpelinck@student.fontys.nl

De bijlagen

Bijlage Ia De onderzoekspopulatie (deelproduct C1)

Mijn interventiegroep bestaat uit alle leerlingen uit de klas TA lopers 1 van de Mytyschool Tilburg. Dit zijn in totaal dertien leerlingen, waarvan vier meisjes en negen jongens allemaal van Nederlandse afkomst. De leerlingen zijn in de leeftijd van 13 tot 15 jaar en hun IQ is tussen de 60 en 100. Beperkingen die in deze klas meerdere keren voorkomen zijn, Developmental Coordination Disorder (DCD), Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) en Pervasive Development Disorder, Not Otherwise Specified (PDD-NOS), een vorm van een Autisme Spectrum Stoornis (ASS) en Non-verbal Learning Disability (NLD).

Leerlingen met een DCD hebben een onhandige motoriek. Met eventueel als gevolg bijkomende leer- of gedragsproblemen. Kinderen met DCD hebben naast deze problematiek vaak nog meerdere verschijnselen van andere problematieken (Meihuizen e.a., 2003). Leerlingen met ADHD hebben een aandachts- en concentratieproblemen en zijn impulsief en overbeweeglijk. Bij deze leerlingen is er door een ontwikkelingsstoornis geen rem meer (Barkley, 1997 in Lieshout, 2009). Leerlingen met ADHD hebben vaak een aantal ontwikkelingsstoornissen, waarvan taalontwikkelingsstoornissen er één is (Taylor, 1996 in Lieshout, 2009).

PDD-NOS is een aan autisme verwante contactstoornis binnen het autismespectrum. Leerlingen met PDD-NOS worden door de DSM-IV-TR (2000) getypeerd als leerlingen met een ernstige en pervasieve beperking in de ontwikkeling van de wederkerige sociale interacties. Daarnaast hebben deze leerlingen of tekortkomingen in de verbale en non-verbale communicatie of ze vertonen stereotiep gedrag, interesses en activiteiten (Verhulst, Verheij & Ferdinand, 2007).

NLD is de afkorting voor Non-verbal Learning Disability, die staat voor een stoornis in de verwerking van nieuwe, complexe en ruimtelijke informatie. Dit heeft negatieve gevolgen voor het gedrag en de sociale aanpassing binnen een groep (Lieshout, 2009). Leerlingen met NLD hebben moeite met het herkennen van non-verbale signalen (Van der Gaag, 2000 in Lieshout, 2009), maar hebben wel een hele sterke taalontwikkeling. Deze leerlingen zijn in de les moeilijk te herkennen, omdat ze heel veel praten, maar weinig doen (Serlier-van den Bergh, 1999 in Lieshout, 2009).

De controlegroep, TA lopers 2, bestaat uit dertien leerlingen, waarvan vier meisjes en negen jongens, ook allemaal van Nederlandse afkomst. Deze leerlingen zitten ook in de leeftijd van 13 tot 15 jaar en hun IQ is tussen de 60 en 90. De beperkingen die in deze klas voornamelijk voorkomen, komen overheen met de interventiegroep.

Er is gekozen om een steekproef te doen bij dit onderzoek, omdat ik niet de hele onderzoeksgroep kan laten observeren. Het is bijna niet te doen om van alle dertien leerlingen te observeren wat ze hebben gezegd en welke non-verbale communicatie ze hebben gebruikt. Ik zou dan of alles moeten filmen en per leerling terugkijken en dan is het nog maar de vraag of alles op film staat of ik heb voor elke leerling een observator nodig, wat ook niet lukt. Ik kies dus vier leerlingen uit die worden geobserveerd bij de voor- en nameting. Deze leerlingen zullen niet representatief zijn voor de hele groep, omdat ik met name leerlingen uitkies die niet of nauwelijks communiceren. Bij hen zal het resultaat dus waarschijnlijk groter zijn dan bij leerlingen die voor het onderzoek al meer communiceerden.

Tijdens de voor- en nameting moeten de leerlingen zelf een dansje bedenken op vier maten in de muziek. De onderzoeksklas en de controleklaas worden dan in vier groepen ingedeeld. De leerlingen zijn zo verdeeld dat er in elke groep een leerling zit die geobserveerd wordt (dikgedrukt) en een leerling die communicatief vaardig is. De indeling van de groepen is als volgt:

Tabel 2: Groepsindeling observatie voor- en nameting

<u>Onderzoeksgroep</u>				<u>Controlegroep</u>			
Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 4	Groep 1	Groep 2	Groep 3	Groep 4
Ijssel	Luc	Nena	Tjeerd	Jolien	Willem	Daan	Menno
Jelle	Bas	Maartje	Richard	Max	René	Kevin	Arjan
Toyah	Max V	Sofie	Cars	Luuk	Stefan	Annabel	Robin
	Roy					Demi	

Bijlage IIa De onderzoeksinstrumenten (deelproduct C2)

Voor mijn onderzoek maak ik gebruik van drie onderzoeksinstrumenten. Het eerste instrument is de vragenlijst Groepscohesie van Glass & Benshoff (2002). Deze vragenlijst neem ik af als voor- en nameting. De vragenlijst geeft aan in hoeverre de leerlingen zich verbonden voelen met de klas en of de leerlingen zich goed voelen in de klas. De vragenlijst meet slecht één dimensie, groepscohesie, die is verdeeld in drie verschillende categorieën. De categorieën zijn; beleving van sfeer in de klas, samenwerken in de klas en gevoel van veiligheid in de klas. Ik neem deze vragenlijst af, omdat ik zo meet hoe sterk de klassencohesie is voor de interventies en hoe sterk deze is na de interventies. Ik weet dan of de interventies resultaat hebben gehad op de klassencohesie.

Ik zal de vragenlijst gedeeltelijk aanpassen, omdat ik deze afneem bij leerlingen met een IQ tussen de 60 en 100. Leerlingen met een IQ tussen de 50 en 70 horen tot de groep met een licht verstandelijke beperking (Roeden, 2007). Zij zullen de vragen zoals ze er nu staan niet snappen en ik maak de vragen dus gemakkelijker, zodat de leerlingen ze begrijpen en de vragen naar waarheid kunnen invullen. Dit is belangrijk voor de validiteit van het onderzoek. Ik zal de vragen zo maken dat de leerlingen er alleen met ja of nee op kunnen antwoorden, omdat dat voor hen het duidelijkste is. Op de vragenlijst, in bijlage IIb, is te zien dat ik bij de antwoorden 'ja' en 'nee' ook nog smiley's heb gezet. Dat maakt het nog duidelijker voor de leerlingen, omdat ze dan de emotie die hoort bij het antwoord erbij zien. De vragenlijst geeft aan hoe sterk de groepscohesie is in de groep.

Het tweede onderzoeksinstrument dat ik zal gebruiken is een sociogram. Ik laat een sociogram invullen door de leerlingen als voormeting. Met een sociogram kan ik de sociale verbindingen en dus de groepsstructuur weergeven van deze groep. Ik wil graag weten hoe de groepsstructuur is van deze groep, zodat ik daar rekening mee kan houden bij mijn interventies. Zijn er bijvoorbeeld leerlingen die worden afgestoten en hoe kan ik het beste groepen maken. De groepen zal ik uiteindelijk zo maken, dat een leerling altijd met een leerling waarmee hij goed kan samenwerken in een groepje zit. In het begin zal ik vooral groepen maken, met zoveel mogelijk leerlingen die hebben aangegeven goed met elkaar te kunnen samenwerken. Later in het interventieprogramma zal ik de groepen steeds vaker wisselen, zodat leerlingen met iedereen leren samenwerken.

Daarnaast is gebleken dat de communicatie tussen de leerlingen moeizaam verloopt. Er is vaak sprake van miscommunicatie, omdat leerlingen bijvoorbeeld niet door hebben dat het een grapje of niet weten hoe ze iemand een tip moeten geven. Daardoor ontstaan er regelmatig conflictjes in de klas. Ik wil de communicatie met een observatieformulier in kaart brengen. Om een observatieformulier te maken heb ik een operationalisatie gemaakt van het begrip communicatie, zie tabel 2. *'Communicatie betekent de overdracht van verbale en non-verbale boodschappen (informatie) tussen twee of meer personen. Zenders en ontvangers voorzien de informatie van een persoonlijke betekenis'* (Wijsman, 2005, p. 144). Bij de operationalisatie werk ik toe naar de hoeveelheid communicatie en vanuit wie het initiatief komt. Wie het initiatief neemt wil ik graag weten, omdat die leerlingen een veel actievere rol hebben in de groep en daardoor een grotere invloed hebben op de groepscohesie.

Tabel 3: Operationalisatie begrip communicatie

Communicatie: <i>'Communicatie betekent de overdracht van <u>verbale</u> en <u>non-verbale</u> boodschappen (informatie) tussen twee of meer personen. Zenders en ontvangers voorzien de informatie van een persoonlijke betekenis'</i> (Wijsman, 2005, p. 144).	Verbale communicatie	Actie
		Reactie
	Non-verbale communicatie	Actie
		Reactie

Om de hoeveelheid en manier van communicatie te meten gebruik ik als derde onderzoeksinstrument een observatielijst. Het was niet mogelijk de hele klas te observeren, omdat er geen videobeelden gemaakt konden worden. Bij de voormeting zullen er dus vier leerlingen worden geobserveerd gedurende tien minuten. Deze vier leerlingen zijn bewust uitgekozen, omdat zij in de lessen voorafgaand aan dit onderzoek niet of weinig communiceerden met andere leerlingen. Dat is gedaan, zodat er bij stimulering van de cohesie sneller een stijging in de communicatie zou optreden.

Tijdens deze observatietijd zal ik de warming-up van een les bewegen op muziek waarbij ze moeten samenwerken geven. Deze warming-up zal ik precies hetzelfde laten terugkomen en dus ook tien minuten geven aan het einde van mijn onderzoek als nameting. Bij deze observaties kijk ik vooral naar de verbale communicatie, omdat ik met name wil dat die wordt verbeterd. Veel leerlingen in deze klas hebben een stoornis in het autistisch spectrum en vinden het daardoor moeilijker om non-verbale communicatie te zien en te begrijpen (Lieshout, 2009). In de observatielijst kan men turven van welke aard de communicatie is, waarbij iets meer wordt gelet op de verbale communicatie. Ten eerste omdat de verbale communicatie belangrijk is om het samenwerken te verbeteren. Daarnaast kunnen leerlingen met ASS en NLD verbale informatie beter verwerken dan non-verbale communicatie. Ook wordt er gekeken en geturfd of de leerling communiceert met degene waarmee hij/zij moet samenwerken of juist met een leerling uit een ander groepje. En begint de leerling met communiceren of geeft hij/zij een reactie op een andere leerling. Dit zullen mijn stagebegeleidster en een leerkracht gaan turven aan de hand van een observatieformulier. Elke observator zal dus twee leerlingen observeren. Als een leerling meerder zinnen achter elkaar zegt, zonder onderbreking van andere leerling, wordt dit geturfd als één keer verbale communicatie. Wordt de leerling onderbroken door een medeleerling en gaat dan verder met zijn verhaal, dan wordt dat geturfd als twee keer verbale communicatie. Er zullen geen videobeelden worden gemaakt van de observaties. Ten eerste omdat de leerlingen met een camera in de zaal zich anders gaan gedragen en daarbij is het veel werk om videobeelden te maken en terug te kijken.

Bijlage IIb De samengestelde vragenlijst; sociogram en vragenlijst

Mondelinge uitleg bij het afnemen van de vragenlijst

Ik wil graag met jullie een vragenlijst afnemen voor mijn school, die gaat over de sfeer in de gymles op maandagmiddag, maar ook met wie je graag samen werkt in die gymles.

Jullie vullen alle vragen zo eerlijk mogelijk in en dat doe je alleen. Het is heel belangrijk voor mij dat jullie niet bij elkaar kijken, want ik wil graag weten hoe jij het vindt. Je kunt geen foute antwoorden geven en ik zal de antwoorden aan niemand laten zien of het door vertellen.

Bij de eerste vragen (laat ik zien) moet je bij 3 andere leerlingen het bolletje inkleuren, niet meer en niet minder. Als je een verkeerd bolletje heb ingekleurd zet je hier een kruis door en kleur je het goede bolletje in.

- Vragen voorlezen -

Bij de vragen met de smiley's omcirkel je jouw antwoord.

- Vragen voorlezen -

Vragenlijst sociogram onderzoeksgroep

Naam:.....

Met wie speel je graag in de gymles?

☐ Maartje	☐ Richard
☐ Jelle	☐ Bas
☐ Sofie	☐ Ijssel
☐ Toyah	☐ Roy
☐ Cars	☐ Max
☐ Nena	☐ Tjeerd
☐ Luc	

Met wie speel je niet graag in de gymles?

Met wie werk je graag samen bij de gymles?

Met wie werk je niet graag samen bij de gymles?

Vragenlijst sociogram controlegroep

Naam:.....

Met wie speel je graag bij de gymles?

☐ Luuk	☐ Kevin
☐ Max	☐ Daan
☐ Demi	☐ Willem
☐ Menno	☐ Jolien
☐ Annabel	☐ Stefan
☐ Arjan	☐ Robin
☐ René	

Met wie speel je niet graag bij de gymles?

Met wie werk je graag samen bij de gymles?

Met wie werk je niet graag samen bij de gymles?

Vragenlijst Groepscohesie

1. Ik kan het goed vinden met alle klasgenoten tijdens de gymles.	Ja 	Nee
2. Als ik aan mijn klas denk bij het gymmen, word ik blij.	Ja 	Nee
3. Ik vind het leuk om mijn klasgenoten te helpen.	Ja 	Nee
4. Tijdens de gymles helpt iedereen elkaar, tot de taak af is.	Ja 	Nee
5. Ik voel me blij/fijn in de klas.	Ja 	Nee
6. Ik vind dat we elkaar in de klas goed aanmoedigen tijdens de gymles.	Ja 	Nee
7. Ik vind het leuk om met mijn klasgenoten in de pauzes te spelen.	Ja 	Nee
8. Ik vind dat alle klasgenoten mij helpen als dat nodig is.	Ja 	Nee

9. Als ik iets wil zeggen tijdens een spel,
luisteren alle klasgenoten naar me

Ja

Nee

BEDANKT !!!

Bijlage IIc Uitslag sociogram klas X en vragenlijst

Onderzoeksgroep, PO Onderzoeksgroep (sociaal)

	Bas	Cars	Ijssel	Jelle	Luc	Richard	Roy	Tjeerd	Max V	Maartje	Nena	Sofie	Toyah	+	-
Bas	X		V		V	X	V	X		X				3	3
Cars		X		V	X		V	V	X	X				3	3
Ijssel	V		X	V		X	V		X	X				3	3
Jelle		V	V	X		X		X		X	V			3	3
Luc	V		X		X	X	V		V				X	3	3
Richard		V	X	X	V	X		V		X				3	3
Roy		V	V	V		X	X	X					X	3	3
Tjeerd		V		V		X		X	X	X		V		3	3
Max V	V		X		V		V	X	X	X				3	3
Maartje	X			X				X		X	V	V	V	3	3
Nena				V		X	X	X			X	V	V	3	3
Sofie				V		X		X		X	V	X	V	3	3
Toyah				V		X		X		X	V	V	X	3	3
Totaal Positief	3	4	3	7	3	0	5	2	1	0	4	4	3	39	
Totaal Negatief	1	0	3	2	1	9	1	8	3	9	0	0	2		39

Legenda	
V	Positief
X	Negatief

© 2012 Liquid Development

Onderzoeksgroep, PO Onderzoeksgroep (werkgerelateerd)

	Bas	Cars	Ijssel	Jelle	Luc	Richard	Roy	Tjeerd	Max V	Maartje	Nena	Sofie	Toyah	+	.
Bas	X		V		V	X	V	X		X				3	3
Cars		X		V	X		V	V	X	X				3	3
Ijssel	V		X	V		X	V		X	X				3	3
Jelle		V	V	X		X		X		X	V			3	3
Luc	V		X		X	X	V		V				X	3	3
Richard		V		X	V	X				X	V		X	3	3
Roy		V		X	V	X	X	X	V					3	3
Tjeerd		V		V		X		X	X	X		V		3	3
Max V	V		X		V		V	X	X	X				3	3
Maartje	X			X				X		X	V	V	V	3	3
Nena				V		X	X	X			X	V	V	3	3
Sofie				V		X		X		X	V	X	V	3	3
Toyah				V		X		X		X	V	V	X	3	3
Totaal Positief	3	4	2	6	4	0	5	1	2	0	5	4	3	39	
Totaal Negatief	1	0	2	3	1	9	1	8	3	9	0	0	2		39

Legenda	
V	Positief
X	Negatief

© 2012 Liquid Development

Testresultaten 'sociaal', 17-3-2012

Onderzoeksgroep, PO Onderzoeksgroep

Persoon tot persoon

Wie kiezen positief voor elkaar?

Sofie en Nena
Sofie en Toyah
Nena en Jelle
Nena en Toyah
Cars en Jelle
Cars en Roy
Cars en Tjeerd
Jelle en Ijssel
Bas en Ijssel
Bas en Luc
Roy en Ijssel
Luc en Max V

Wie kiezen negatief voor elkaar?

Maartje en Bas
Maartje en Jelle
Maartje en Tjeerd
Richard en Ijssel
Richard en Jelle
Tjeerd en Max V
Ijssel en Max V

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

Sofie en Tjeerd
Sofie en Maartje
Toyah en Maartje
Jelle en Tjeerd
Tjeerd en Richard
Luc en Richard

Groep

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 3)

Jelle (7x)
Roy (5x)
Cars (4x)
Sofie (4x)
Nena (4x)

Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 3)

Richard (9x)
Maartje (9x)
Tjeerd (8x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 3 en aantal negatief > 3)

Geen

Geen enkele keer positief gekozen

Richard
Maartje

Geen enkele keer negatief gekozen

Cars
Sofie
Nena

Testresultaten 'werkgerelateerd', 17-3-2012

Onderzoeksgroep, PO Onderzoeksgroep

Persoon tot persoon

Wie kiezen positief voor elkaar?

Sofie en Nena
Sofie en Toyah
Nena en Jelle
Nena en Toyah
Cars en Jelle
Cars en Roy
Cars en Tjeerd
Jelle en Ijssel
Bas en Ijssel
Bas en Luc
Roy en Max V
Roy en Luc
Luc en Max V

Wie kiezen negatief voor elkaar?

Toyah en Richard
Maartje en Bas
Maartje en Jelle
Maartje en Tjeerd
Richard en Jelle
Tjeerd en Max V
Ijssel en Max V

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

Sofie en Tjeerd
Sofie en Maartje
Nena en Richard
Toyah en Maartje
Jelle en Tjeerd
Luc en Richard

Groep

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 3)

Jelle (6x)
Roy (5x)
Nena (5x)
Luc (4x)
Cars (4x)
Sofie (4x)

Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 3)

Richard (9x)
Maartje (9x)
Tjeerd (8x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 3 en aantal negatief > 3)

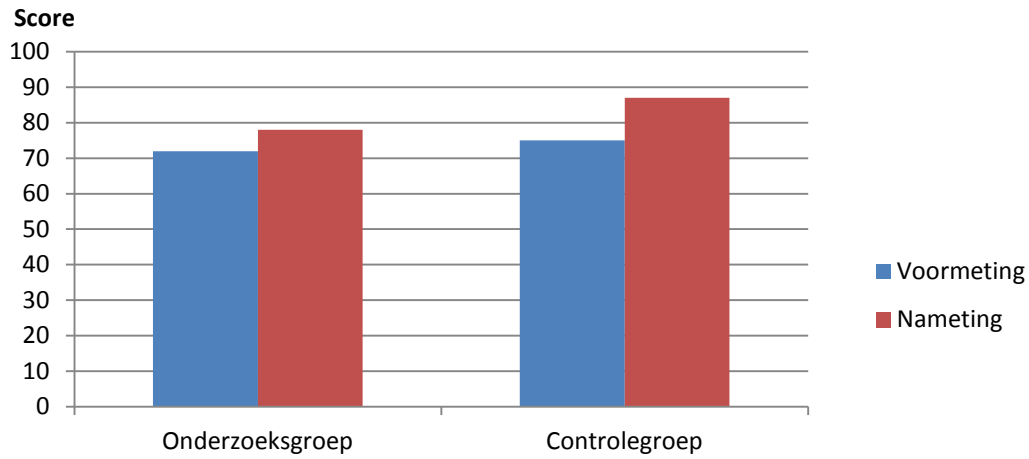
Geen

Geen enkele keer positief gekozen

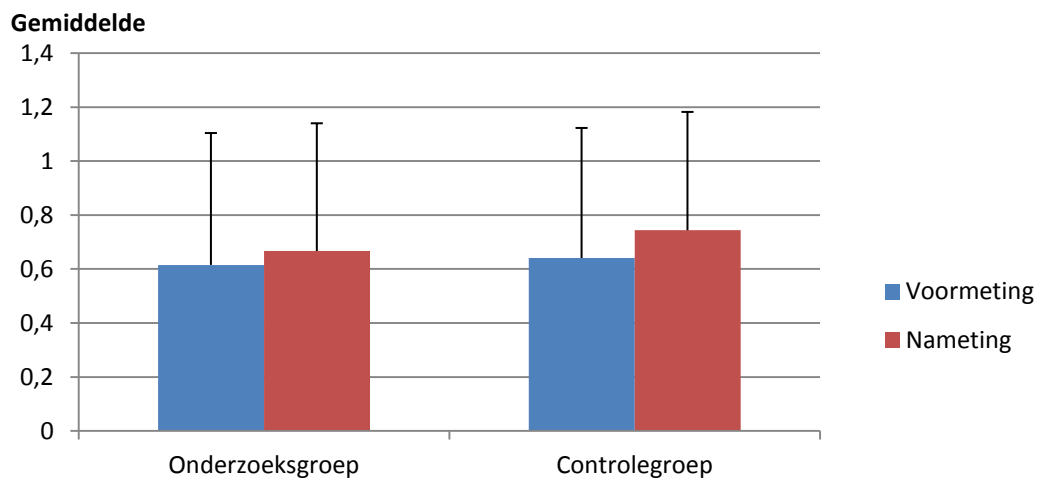
Richard
Maartje

Geen enkele keer negatief gekozen

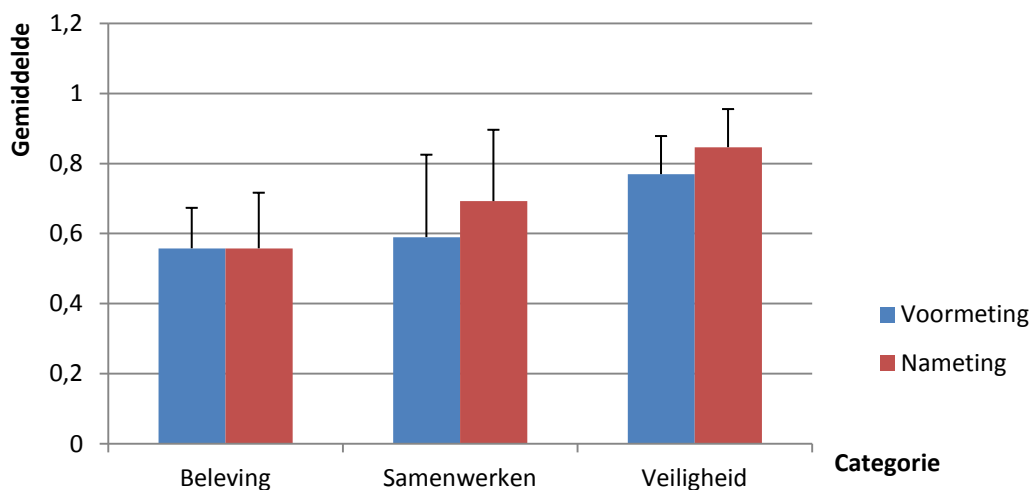
Cars
Sofie
Nena

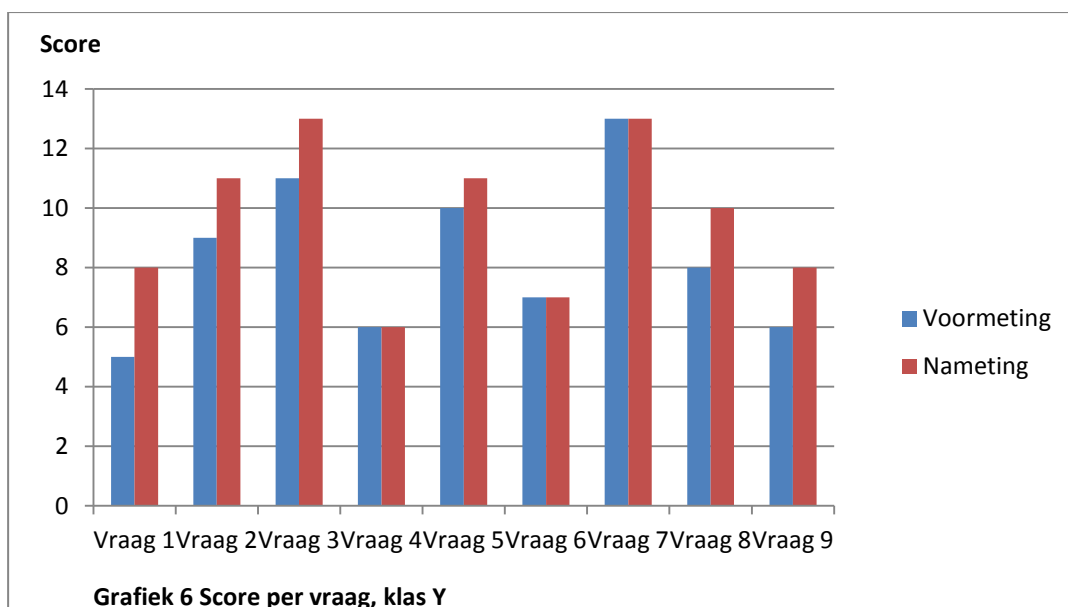
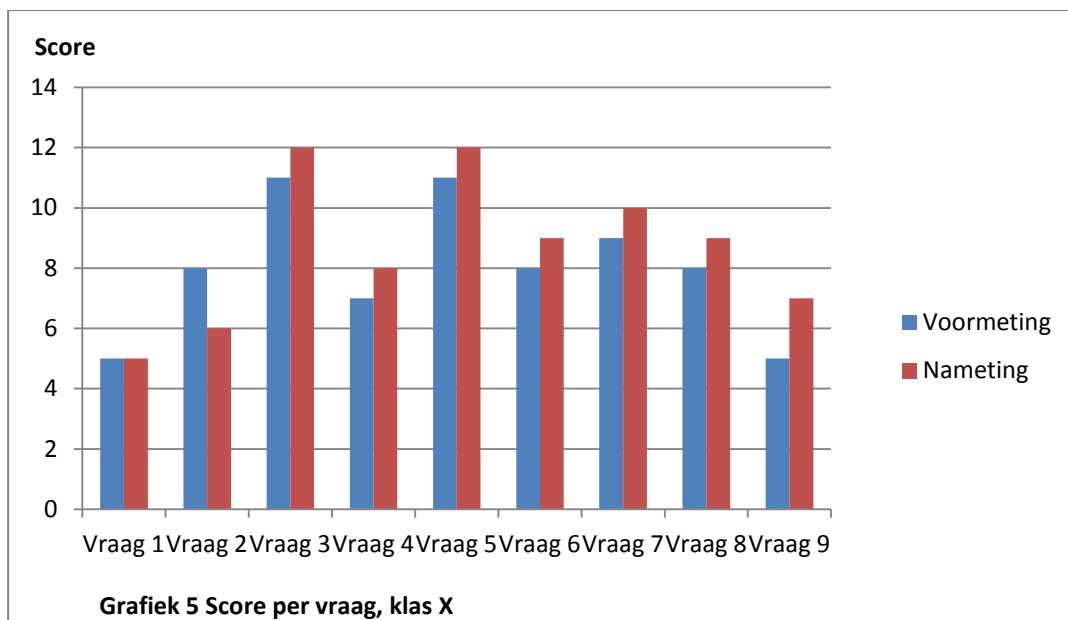
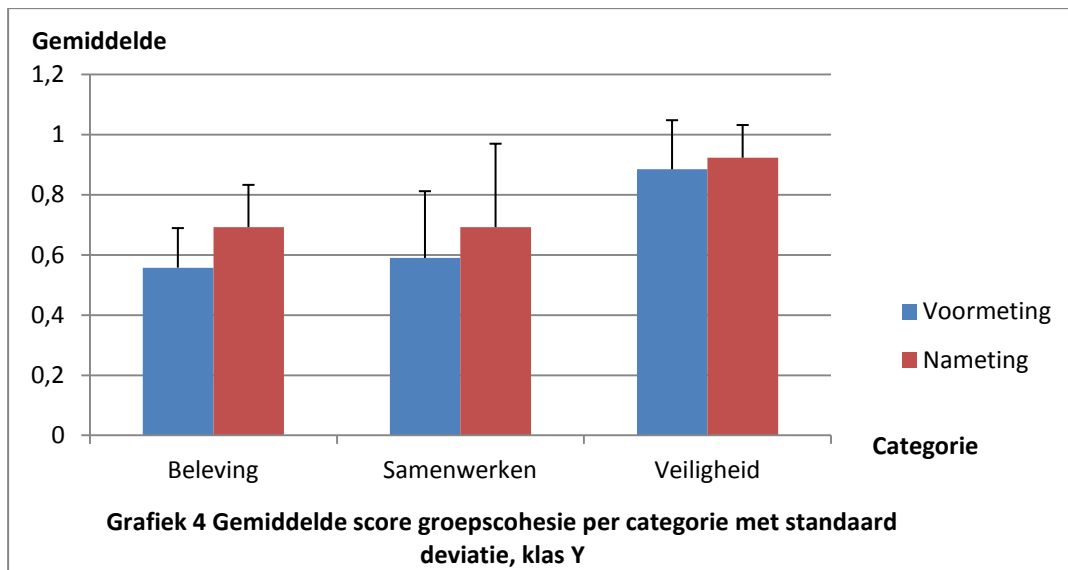
Grafiek 1 Totale score vragenlijst Groepscohesie, klas X en Y

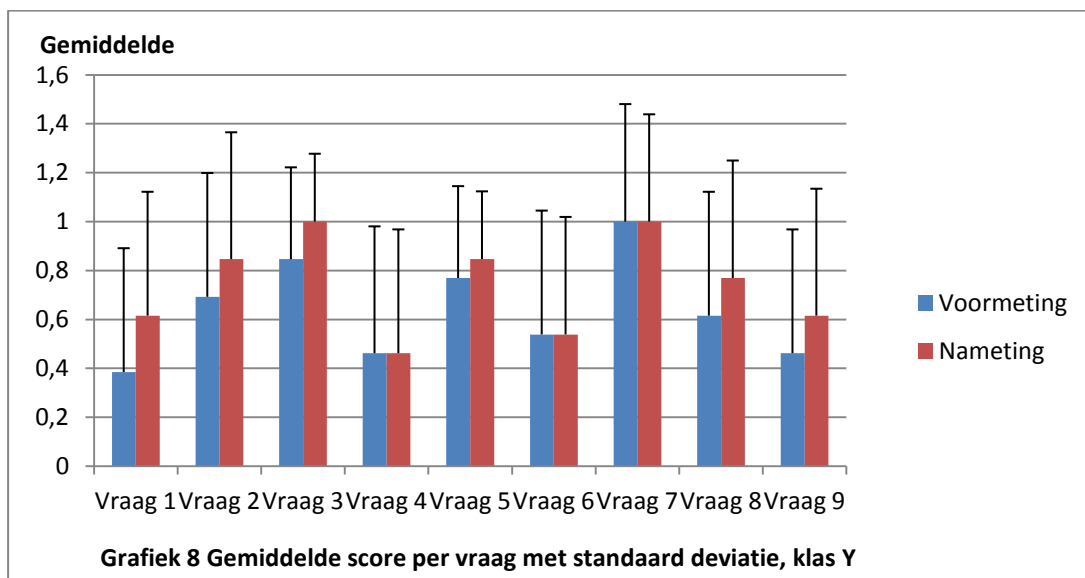
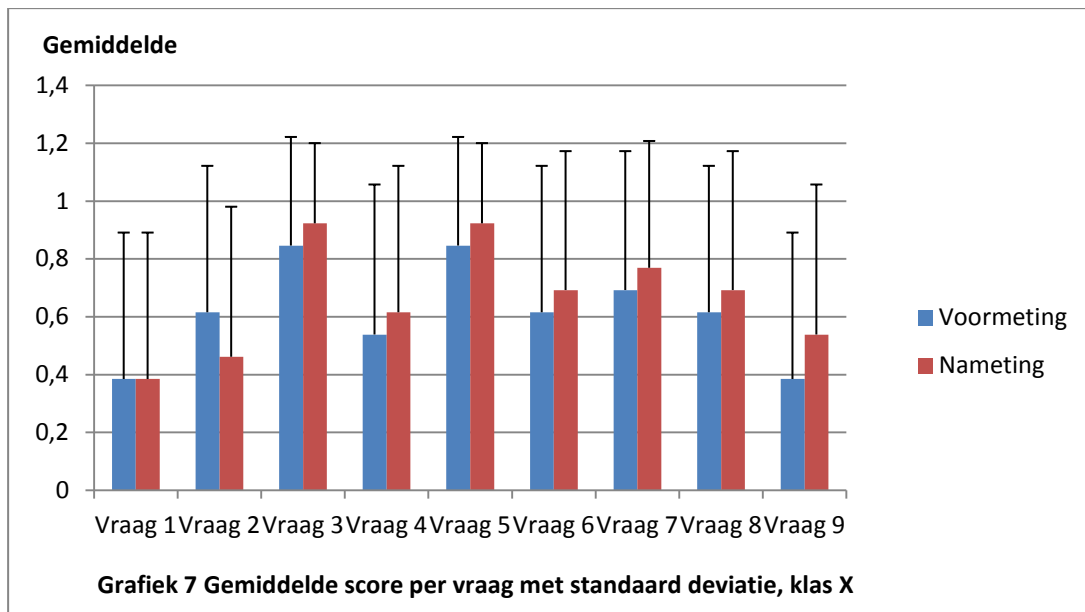

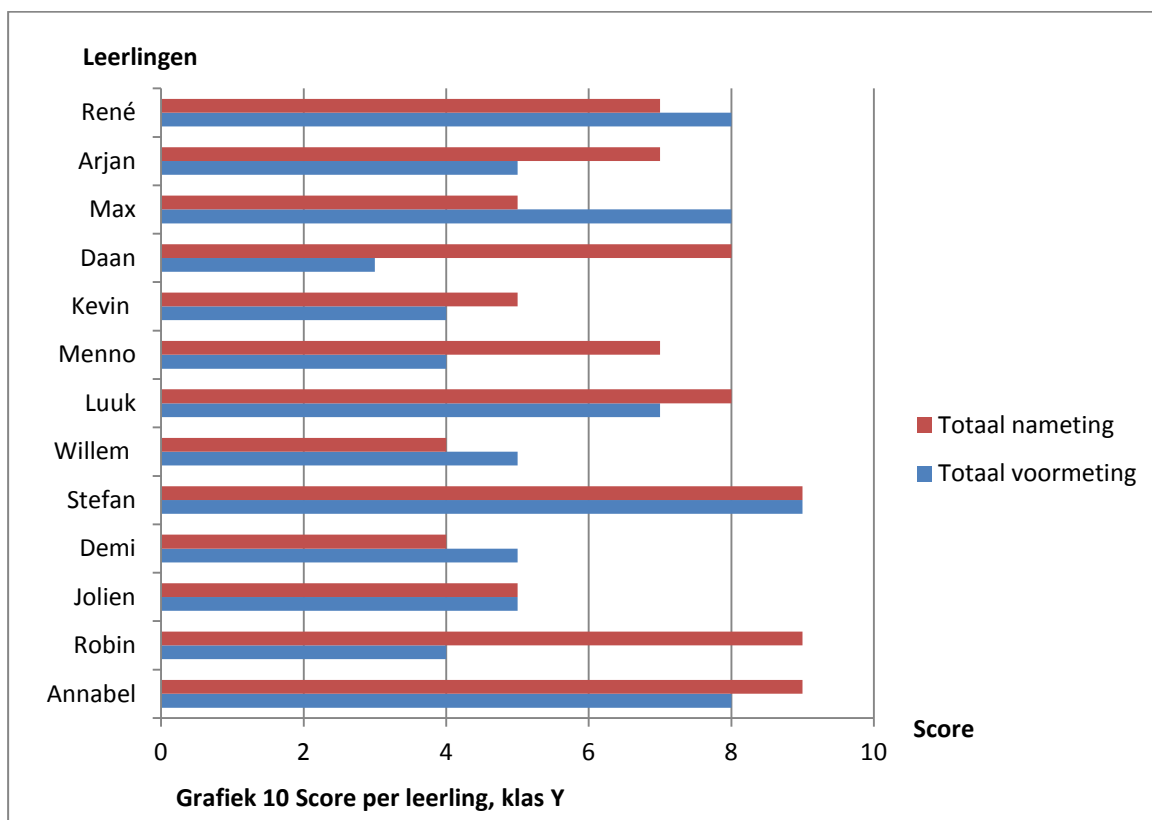
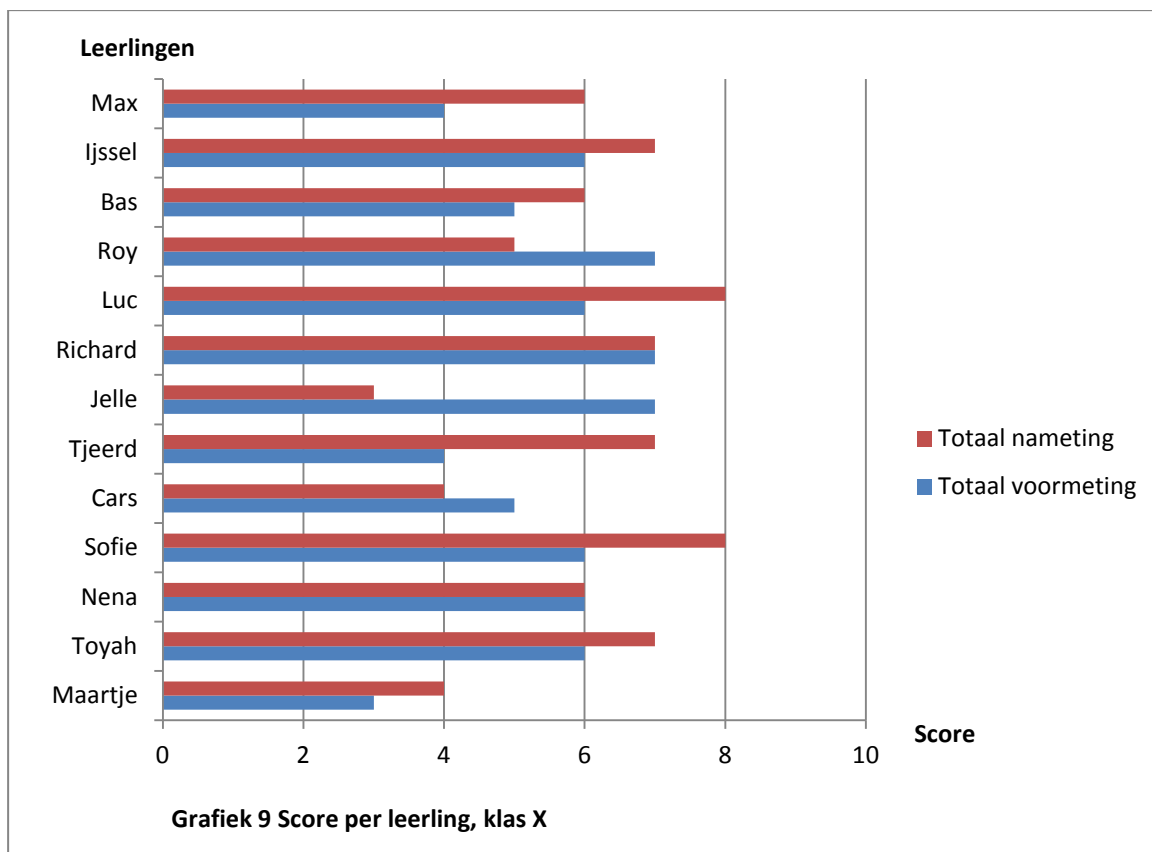
Grafiek 2 Gemiddelde score vragenlijst Groepscohesie met standaard deviatie, klas X en Y

Grafiek 3 Gemiddelde score groepscohesie per categorie met standaard deviatie, klas X

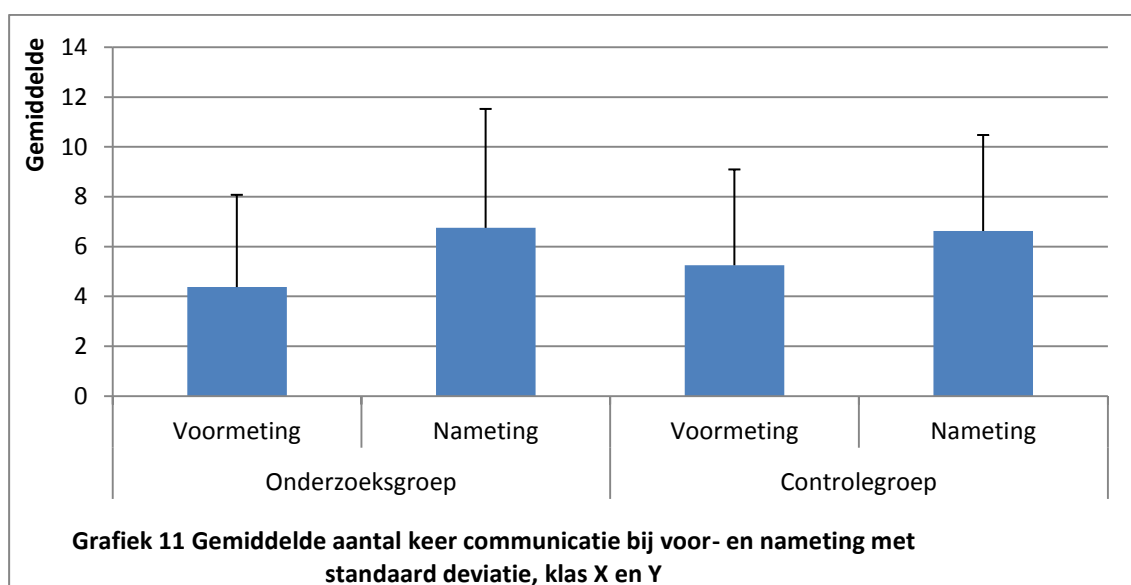
Bijlage IId De observatielijst en uitslag

Tabel 4: Observatielijst mate en hoeveelheid communicatie

Communicatie met eigen groep				Communicatie met andere groep			
Reactie op iemand anders		Zelf beginnen met communiceren		Reactie op iemand anders		Zelf beginnen met communiceren	
Non-verbaal	Verbaal	Non-verbaal	Verbaal	Non-verbaal	Verbaal	Non-verbaal	Verbaal

Tabel 5: Manier en hoeveelheid communicatie onderzoeksgroep en controlegroep.

Manier van communiceren	Onderzoeksgroep		Controlegroep	
	Voormeting	Nameting	Voormeting	Nameting
Eigen team actie verbaal	6	11	7	11
Eigen team actie non-verbaal	3	3	5	6
Eigen team reactie verbaal	8	14	12	13
Eigen team reactie non-verbaal	11	11	8	8
Ander team actie verbaal	1	2	1	3
Ander team actie non-verbaal	0	1	0	2
Ander team reactie verbaal	3	6	5	6
Ander team reactie non-verbaal	3	6	4	4
Totaal	35	54	42	53

Bijlage IIIa De verantwoording van het interventieprogramma (deelproduct C3 en 4)

Ontwerp en uitvoering van je onderzoek

Zoals eerder vermeld wordt bij dit onderzoek met alle drie de onderzoeksinstrumenten een voormeting gehouden en maar met twee instrumenten wordt een nameting gedaan. Ik breng eerst de vaksectie bewegingsonderwijs op de hoogte van mijn onderzoek. Daarna zal ik mijn geplande onderzoek bespreken met de groepsleerkrachten en klassenassistenten. Ik ga de vragen van de vragenlijst en de vragen van het sociogram samenvoegen tot één vragenlijst, zodat er ook maar één meetmoment nodig is om beide instrumenten af te nemen. Met de groepsleerkrachten zal ik afspraken maken over het afnemen van die samengevoegde vragenlijst. Welke ochtend voor hen het beste uitkomt en de manier waarop ik de vragenlijst wil afnemen. Ik zal met de schriftelijke vragenlijsten naar de klassen gaan en vertellen dat de leerlingen bij het invullen moeten denken aan de gymles op maandagmiddag. Omdat dit voor sommige leerlingen misschien lastig kan zijn, begin ik in de vragenlijst met de vragen voor het sociogram. De leerlingen zien de namen van de leerlingen waarmee ze dan bewegingsonderwijs hebben staan en kunnen zich beter inbeelden om welke les het gaat.

Als alle leerlingen die vragenlijst hebben ingevuld zal ik de vragen die horen bij het sociogram invoeren in sometics.nl. De scores van de vragen die horen bij de vragenlijst over groepscohesie worden per leerling berekend en de gemiddelde score staat voor de sterkte van de klassencohesie in die klas. Als een leerling een vraag beantwoordt met 'ja' dan is dat één punt waard, beantwoordt hij of zij de vraag met 'nee' dan is dat nul punten waard. Het aantal punten staat zo voor de sterkte van de klassencohesie.

De observatie wordt gedaan tijdens een les bewegen op muziek waarbij leerlingen moeten samenwerken in twee- of drietallen. Ze zullen samen tot een dans, eindresultaat, moeten komen en daarvoor moeten ze dus communiceren met elkaar. Ik zal de les geven en zeggen tegen de leerlingen dat de leerkracht aan de kant mij observeert en niet hun. Ik vertel de leerlingen niet dat zij worden geobserveerd en dat er wordt gekeken naar de manier van samenwerken of hoe ze communiceren met elkaar. Dat doe ik omdat ze zich dan anders zouden kunnen gaan gedragen en dat zou de uitslag van de observatie beïnvloeden. Er wordt geobserveerd met het observatieformulier, zie bijlage IId.

Na de drie voormetingen start ik met mijn interventieprogramma van vijf interventies. Elke week zal ik een interventie doen met de groep. Deze interventies zullen elke maandagmiddag van 13.15 tot 13.45 plaatsvinden.

De interventies kunnen bestaan uit vele samenwerkingsopdrachten en spellen, waarbij gecommuniceerd moet worden. Ik moet echter ook rekening houden met de jaarplanning van de Mytylschool en dus heb ik samen met mijn stagebegeleider gekozen voor de volgende opdrachten; bewegen op muziek, stoeispelen, acrogym, werpen en vangen en doelspelen. Ik zal de verschillende interventies kort omschrijven aan de hand van het GLOOT model, vooral de onderwijsgevende kenmerken, omgevingskenmerken en taakkenmerken worden omschreven.

Bij bewegen op muziek zal ik de leerlingen indelen in groepen van drie of vier, dat ligt aan het aantal leerlingen in die les. Met hun groepje moeten ze dan een stukje dans bedenken van 32 tellen. Ik zal hierbij benadrukken dat iedereen uit het groepje een aandeel moet hebben in de dans en dus mee moet denken en doen. De leerlingen moeten dus samenwerken om tot een eindresultaat te komen en dat is een belangrijk criterium om de groepscohesie te versterken (Sherif, 1954).

De les stoeispelen zal draaien om het rekening houden met elkaar, waarbij de leerlingen moeten samenwerken om technieken en worpen aan te kunnen leren. Ik zal aan het begin van deze les duidelijk aangeven dat als een leerling iets niet fijn vindt, hij of zij dat aangeeft aan degene waarmee hij of zij samenwerkt. Bij deze les wordt gewerkt in twee- of drietallen en ik maak zelf groepen aan de hand van sekse en lichaamsgrootte. Als het stoeien goed gaat, laat ik de leerlingen zelf andere tegenstanders kiezen. De criteria van Sherif (1954) die

hierbij horen zijn dat de leerlingen afhankelijk van elkaar zijn, omdat ze samen de oefening moeten uitvoeren. En ze moeten communiceren met elkaar om tot het eindresultaat te komen, een goede kanteltechniek met houdgreep.

Acrogym is de derde interventie en daarbij zijn leerlingen echt afhankelijk van elkaar. Zonder andere leerlingen komen ze niet tot een eindresultaat. Dit zijn beide belangrijke criteria die bijdragen aan het versterken van de groepscohesie, zie Sherif (1954). Bij deze les zal ik leerlingen van te voren laten nadenken over met wie ze het beste kunnen samenwerken, dit zal ik vragenderwijs doen. Zoals; moet een grote, sterke jongen juist bovenop of onderaan? Ik zal de leerlingen indelen in groepen van drie of vier, omdat veel vormen met zijn 2^e of 3^e worden gedaan. Er is dan ook altijd nog iemand bij die kan helpen.

Bij al deze interventies is er gewerkt in kleine groepen, maximaal vier leerlingen. Wat volgens Glass & Benshoff (2002) een belangrijk criterium is, omdat dan alle leerlingen in de groep moeten communiceren en zo niet kunnen meeliften met andere leerlingen.

Bij de laatste twee interventies wordt er gewerkt in grotere groepen, omdat ik erg benieuwd ben hoe dat zal gaan na drie interventies. Leerlingen moeten ook dan weer communiceren en samenwerken met elkaar om tot een eindresultaat te komen (Sherif, 1954).

Bij de vierde interventie werpen en vangen zal ik het voor hen nieuwe spel tjoekbal aanbieden, dat met wat aangepaste regels goed uitvoerbaar is. Leerlingen zullen moeten gaan communiceren om tot scoren en dus een goed eindresultaat te komen. Naast dit criterium zal er ook succesbeleving zijn, als er gescoord is, wat ook een belangrijk aspect is om de groepscohesie te versterken, zie Glass & Benshoff (2002). Ik zal de teams samenstellen en dit zullen teams van vier of vijf leerlingen zijn. Er zijn drie teams en er zal steeds worden gewisseld als er is gescoord of drie minuten is gespeeld. Leerlingen zullen met hun team moeten gaan bespreken wie er gaat verdedigen en aanvallen. Ik zal hierbij navragen bij verschillende leerlingen wat ze hebben besproken. Tijdens het spel, zal ik leerlingen stimuleren om functioneel met elkaar te communiceren. Hiermee bedoel ik dat ze moeten roepen als ze vrij staan of moeten aangeven hoe iemand vrij moet lopen.

Bij de laatste interventie, zwerkbal, zal ik twee leerlingen een team laten kiezen en aangeven dat de leerlingen met hun team moeten bespreken hoe ze gaan spelen. Hierbij moeten ze nadenken over wie er goed kan mikken om andere te bevrijden en wie er snel is en zo de gouden snaai snel kan pakken. Ik zal ook hierbij navragen bij verschillende leerlingen wat ze hebben besproken. Tijdens het spel, zal ik leerlingen weer stimuleren functioneel met elkaar te communiceren.

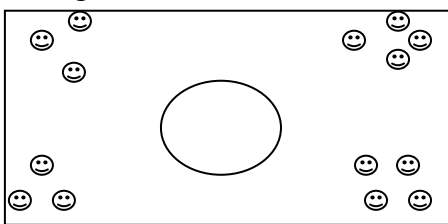
Na de vijf weken van interventies zal ik gelijk mijn nametingen doen. Deze zullen op dezelfde manier worden georganiseerd als de voormetingen. De planning is te zien in tabel 4.

Tabel 6: Planning praktijkonderzoek

Datum	Taak
Maandag 5 maart	Bespreken onderzoek met vaksectie
Vrijdag 9 maart	Bespreken vragenlijsten met groepsleerkrachten en klassenassistent, datum en tijd afspreken voor voormetingen.
Woensdag 14 maart	Voormeting: Afnemen vragenlijst klas TA 3
Vrijdag 16 maart	Voormeting: Afnemen vragenlijst klas TA 1 en 2
Zaterdag 17 maart	Sociogram invullen sometics.nl
Maandag 19 maart	Uitleg observatie aan leerkrachten Voormeting: Observatie klas TA lopers 1 en 2.
Maandag 19 maart	Interventie 1
Maandag 26 maart	Interventie 2
Maandag 2 april	Interventie 3
Maandag 12 april	Interventie 4
Maandag 16 april	Interventie 5
Maandag 7 mei	Nameting: Observatie klas TA lopers 1 en 2.
Dinsdag 8 mei	Nameting: Afnemen vragenlijst klas TA 1,2 en 3.
Woensdag 9 mei	Resultaten berekenen vragenlijst en observatie

Betrouwbaarheid

Ik zal de voor- en nametingen van de vragenlijst en het sociogram afnemen aan het begin van de ochtend, zodat de gebeurtenissen van die dag geen invloed hebben op de uitslagen van de onderzoeksinstrumenten. De vragenlijsten zijn precies hetzelfde en zullen bij dezelfde leerlingen schriftelijk worden afgenomen. De groepsleerkracht en klassenassistent zullen hier naast mij bij aanwezig zijn. Leerlingen kunnen dan vragen stellen als een vraag toch nog niet helemaal duidelijk is. De vragenlijst en het sociogram zijn onderzoeksinstrumenten waarmee al vele onderzoeken zijn gedaan en deze zijn dus gevalideerd en betrouwbaar. Bij de observatie in de gymles zal ik ervoor zorgen dat dezelfde vier leerlingen worden geobserveerd. Ze krijgen dezelfde warming-up en de groepssamenstelling zal hetzelfde zijn. De duur van de warming-up zal zowel bij de voor- als nameting tien minuten duren. De observatie voor en na de interventies zal op hetzelfde tijdstip plaatsvinden en beide op maandagmiddag. Ik zal beide lessen geven en dezelfde leerkracht zal dezelfde twee leerlingen observeren als bij de voormeting.

Voorbereiden	Interventieles 1	Klas/ groep: klas X
Naam student: Emke Erpelinck	Datum: 19-03-2012	Aantal leerlingen: J / M
Naam SLB-er: Jennie Pouwels	Tijd: 30 min.	
Lesopdracht: Bewegen op muziek; inzetten, veranderen en stoppen		
Beginsituatie: Leerlingen vinden het altijd fijn om met een tikspel te beginnen. Zo kunnen ze hun energie een beetje kwijt. De meiden vinden het dansen allemaal wel leuk, de meeste jongens niet. Voor de jongens het dansen dus leuk en uitdagend maken en houden. Jelle ingedeeld bij de meiden, omdat hij dan wordt gestimuleerd mee te doen, anders doet hij niets.		
Doelstelling: Tikspel:		
Cognitief: Leerlingen snappen de tactiek van 1 tikker → tikken en 1 tikker → de getikte leerlingen bewaken.		
Sensomot: Leerlingen kunnen andere leerlingen tikken. En leerlingen kunnen elkaar bevrijden.		
Soc/emo: Tickers werken samen om alle leerlingen te tikken. De lopers werken samen, zodat ze niet allemaal getikt zijn.		
Dans:		
Cognitief: Leerlingen kunnen de danspasjes van andere met hulp van leerkracht onthouden.		
Sensomot: Leerlingen kunnen de danspasjes bedenken en uitvoeren.		
Soc/em: Leerlingen betrekken en helpen elkaar bij het bedenken van een dans.		
Activiteiten:	Zaalopstelling:	
Inleiding		
Tikspel		
Kern		
Zelf dans bedenken in groepjes		

Realiseren; aanbieden

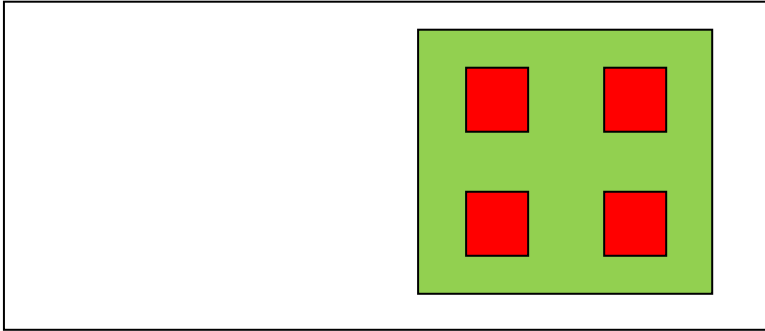
Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 19-03-2012	Klas/ groep: klas X
Activiteit	Arrangement	Regels	Opstarten
Inleiding WC-tikkertje: De tikkers proberen iedereen te tikken, zodat iedereen een wc is. De lopers proberen te voorkomen dat ze getikt worden. Kern Zelf dans maken: Elke groepje bedenkt een stuk dans over 32 tellen. Daarbij moeten ze de eerste 16 tellen gebruiken om vanuit een hoek van de zaal naar het midden te bewegen. De andere 16 tellen zullen ze in het midden uitvoeren. Elke groepje zal zijn 16 tellen aanleren aan de rest van de groep, zodat we een hele dans krijgen.	Inleiding - 2 tikstokken Kern - Muziek met duidelijk beat - Muziekinstallatie	Inleiding - Elke tikker heeft een tikstok en tikt alleen met deze stok. - Als je bent getikt ga je als een wc zitten of staan (met je arm naar boven) - Je bent weer vrij als iemand je wc heeft doorgetrokken (arm naar beneden doen) - Er mag wel worden getikt als iemand aan het bevrijden is. - Je probeert zo min mogelijk keer getikt te worden en zoveel mogelijk andere te bevrijden. - De tikkers proberen ervoor te zorgen dat iedereen getikt is. Kern - Leerlingen bedenken met hun groepje van +/- 4 personen hoe ze naar het midden gaan van de zaal in 16 tellen. - Leerlingen bedenken vervolgens 16 tellen aan pasjes die ze in het midden kunnen uitvoeren. - Alle leerlingen zijn betrokken bij het bedenken van de dans. - Leerlingen proberen zelf te beginnen op de muziek.	Inleiding Spel kort uitleggen, voordoen en spelen. Aangeven dat leerlingen moeten proberen zo min mogelijk keer getikt te worden. Meerdere tweetallen laten tikken. Kern Leerlingen gaan terug op de bank zitten en ik vertel wat we gaan doen. Elke leerling moet minimaal 1 pasje hebben bedacht in de gehele dans. Ik heb van te voren groepjes gemaakt, elk groepje begint vanuit een andere hoek. Ik zal steeds dezelfde muziek gebruiken zodat het voor de leerlingen gemakkelijker is om af te tellen. In het begin zal ik steeds meetellen, later steeds minder, zodat leerlingen zelf gaan tellen en luisteren naar de muziek. Groepjes: Jelle-Nena-Toyah-Maartje-Sofie Luc-Max-Bas-Ijssel Cars-Roy-Richard-Tjeerd

Realiseren; begeleiden

Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 19-03-2012		Klas/ groep: klas X	
Wat verwacht je? (per activiteit)			Wat doe je?		
<i>Reguleren</i> 1. Leerlingen weten niet wat ze moeten doen als ze getikt zijn. 2. Leerlingen kunnen geen danspasjes bedenken.			1. Het spel stilleggen en nogmaals kort uitleggen - Leerlingen individueel begeleiden en aanmoedigen. - Na elk spel vragen hoeveel leerlingen ze hebben bevrijd. 2. Leerlingen helpen, ze moeten niet te moeilijk denken.		
<i>Bewegen</i> 1. Tikkers kunnen maar weinig leerlingen tikken. 2. Leerlingen horen niet wanneer ze moeten beginnen of hoe snel ze moeten bewegen op de muziek.			1. Met drie tikkers spelen. - Leerlingen tip geven: 1 tikker, de ander bewaakt de getikte leerlingen. 2. Leerlingen helpen, door mee te tellen en/of klappen.		
<i>Beleven</i> 1. Leerlingen zijn niet meer gemotiveerd om te dansen.			1. Leerlingen aan het einde nog een spel laten doen als beloning. Ze moeten het dansen niet als negatief ervaren.		

Voorbereiden

Interventieles 2

Naam student: Emke Erpelinck Naam SLB-er: Jennie Pouwels Lesopdracht: Stoeispelen	Datum: 26-03-2012 Tijd: 30 min.	Klas/ groep: klas X Aantal leerlingen: J / M
Beginsituatie: Leerlingen vinden het stoeien leuk, maar wel jongens en meiden met elkaar laten stoeien. Leerlingen die op judo zitten of hebben gezeten, gebruiken bij voorbeelden. Deze leerlingen sneller laten overgaan naar uitvoeren met weerstand. Aangeven dat het een sport is waarbij je elkaar moet aanraken, dat doen we zo voorzichtig mogelijk, maar het kan gebeuren dat het soms minder fijn is.		
Doelstelling: Sensomot: Leerlingen kunnen de bulldozer uitvoeren gevolgd door de houdgreep, waarbij ze op de goede manier de andere leerling vastpakken en de balans verstoren. Cognitief: Leerlingen weten wat wel en niet mag bij het stoeien en houden zich hieraan. Ze weten hoe ze sterk staan op handen en knieën en hoe ze iemand anders uit balans moeten trekken/duwen. Soc/emo: Leerlingen kunnen met elkaar stoeien, waarbij ze rekening houden met elkaar en elkaar geen pijn doen.		
Activiteiten: Inleiding Commandospel Kern Stoeien: Spelletjes met vastpakken Aanleren bulldozer en houdgreep.	Zaalopstelling: 	

Realiseren; aanbieden

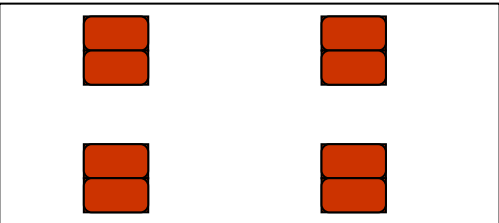
Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 26-03-2012		Klas/ groep: klas X	
Activiteit	Arrangement	Regels	Opstarten		
Inleiding Commandospel: Leerlingen rennen rondjes over de mat en ik noem een getal, de lln moeten dan met zoveel bij elkaar gaan staan. Leerlingen moeten op het commando met zijn tweeën bij elkaar gaan staan: zij aan zij, ruggen tegen elkaar, buiken tegen elkaar, liggend naast elkaar, liggend op elkaar. Kern Stoeien: Spelletjes met elkaar vastpakken (lln zitten op handen en knieën): - Leerlingen en gaan proberen elkaars tenen aan te raken. - Leerlingen gaan proberen elkaar op de rug te leggen. - Bulldozer gevolgd door houdgreep uitleggen en aanleren - Leerlingen oefenen in tweetallen zowel links als rechts. Aandachtspunten bulldozer: Pak langs buiten om, om het achterste been en om de achterste arm. Pak zo hoog mogelijk vast, dus bovenbeen en bovenarm. Trek je armen weer naar je toe en duw met je buik tegen de ander aan. Houdgreep: Altijd hoofd en arm in houdgreep. Lukt de techniek goed, dan mogen leerlingen proberen uit de houdgreep te komen.	Inleiding - Judomatten - 8 gewone matten Kern - Judomatten - 8 gewone matten	Inleiding - Leerlingen vormen niet steeds met dezelfde een tweetal. - Leerlingen hebben tijdens het lopen geen lichamelijk contact. Kern - Sieraden uit! - Niet aan het hoofd pakken. - Niet om de hals/keel pakken. - Als de ander STOP zegt, omdat iets pijn doet, ook gelijk stoppen. - Help elkaar bij het aanleren van de bulldozer en houdgreep. - Leerlingen judoën op de rode matjes.	Inleiding Leerlingen doen hun schoenen, sokken en sieraden uit en de haren vast. Navragen bij leerlingen wie wel en niet op de rug kan liggen. Kern Leerlingen duidelijk de regels vertellen bij het judoën. Dat je elkaar moeten helpen en elkaar geen pijn moet doen. Gebeurt dit toch dan gelijk zeggen tegen degene waarmee je aan het stoeien bent. De stop-regel uitleggen en leerlingen indelen in groepjes van drie leerlingen, zodat er vier groepen ontstaan. Bij het aanleren van de bulldozer en houdgreep geef ik het voorbeeld en benoem daarbij belangrijke aandachtspunten. Gaat het goed → regelmatig wisselen van tegenstander, hierbij leerlingen zelf de keuze geven. Bij een drietal of viertal, 1 of 2 zijn scheidsrechter en/of geeft tips. De andere stoeien. Begingroepen: Luc-Richard-Max Tjeerd-Bas-Roy Ijssel-Cars-Jelle Toyah-Nena-Maartje-Sofie		

Realiseren; begeleiden

Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 26-03-2012		Klas/ groep: klas X	
Wat verwacht je? (per activiteit)			Wat doe je?		
<i>Reguleren</i>					
1. Leerlingen houden zich niet aan de gemaakte regels en doen elkaar pijn. 2. Leerlingen willen/kunnen niet samenwerken met iemand anders.			1. Alles stilleggen en nogmaals de regels duidelijk benoemen, houden IIn zich er niet aan, dan kunnen ze niet meer meedoen met het stoeien. 2. Leerlingen zelf laten kiezen met wie ze willen samenwerken, beide IIn moeten het hiermee eens zijn.		
<i>Bewegen</i>					
1. Leerlingen kunnen niet op de knieën zitten. 2. Leerlingen kunnen niet op hun rug of buik liggen. 3. Leerlingen kunnen de bulldozer en houdgreep goed uitvoeren. 4. Leerlingen kunnen goed vallen.			1. Leerlingen laten stoeien als ze op hun billen zitten of naast elkaar liggend. 2. Leerlingen laten stoeien als ze op hun knieën zitten, met verschillende duw en trekvormen. 3. Leerlingen deze oefenvorm met tegenstand laten uitvoeren, wat als de ander weerstand bied, gaat het dan nog zo gemakkelijk? 4. Leerlingen staand laten stoeien.		
<i>Beleven</i>					
1. Leerlingen vinden het niet fijn als andere hen vastpakken/aanraken.			1. Leerlingen laten samenwerken waarmee ze wel vertrouwd zijn en die hen mag aanraken. - Vormen aanbieden met bal/ring, zodat alleen het materiaal aangeraakt moet worden.		

Voorbereiden

Interventieles 3

Naam student: Emke Erpelinck Naam SLB-er: Jennie Pouwels Lesopdracht: Acrogym	Datum: 2-04-2012 Tijd: 30 min.	Klas/ groep: klas X Aantal leerlingen: J / M
Beginsituatie: Leerlingen vinden het soms moeilijk om met elkaar samen te werken. Er dus alert op zijn, dat het samenwerkingsproces goed verloopt en er geen conflictjes ontstaan. Leerlingen hebben andere jaren ook al acrogym gedaan en vaak worden dezelfde mediakaarten gebruikt. De leerlingen kunnen met hulp de acrovorm van de mediakaart uitvoeren, ze vinden het soms nog moeilijk om te af te lezen welke houding ze moeten aannemen.		
Doelstelling: Tikspel: Cognitief: Leerlingen snappen de tactiek van 1 tikker → tikken en 1 tikker → de getikte leerlingen bewaken. De verlossers verlossen andere leerlingen ongemerkt. Sensomot: Leerlingen kunnen andere leerlingen tikken. En leerlingen kunnen elkaar bevrijden. Soc/emo: Tikkers werken samen om alle leerlingen te tikken. De verlossers werken samen en verlossen elkaar zo snel mogelijk, zodat ze niet allebei getikt zijn. Acrogym: Sensomot: Leerlingen kunnen elkaar in balans houden bij de acro vormen. Leerlingen pakken elkaar bij de polsen vast en gaan op de juiste manier op elkaar zitten of staan. Dus bij de onderrug en tussen de schouderbladen, <u>niet</u> in het midden van de rug. Op de bovenbenen ook niet midden op het bovenbeen/de spier, maar boven of onderaan het bovenbeen. Cognitief: Leerlingen snappen hoe ze de acro vormen van de mediakaarten op de juist manier moeten uitvoeren. Leerlingen weten wat kan van vormen en hoe ze in die posities moeten komen. Ze houden daarbij rekening met elkaars lichaamsgrootte en gewicht. Soc/emo: Leerlingen houden rekening met elkaar en zorgen ervoor dat ze elkaar geen pijn doen. Ze gaan communiceren over hoe ze de acro vorm gaan uitvoeren en helpen elkaar met het staan op elkaars rug of benen.		
Activiteiten: Inleiding Tikspel met geheime verlosser Kern Acrogym	Zaalopstelling:	

Realiseren; aanbieden

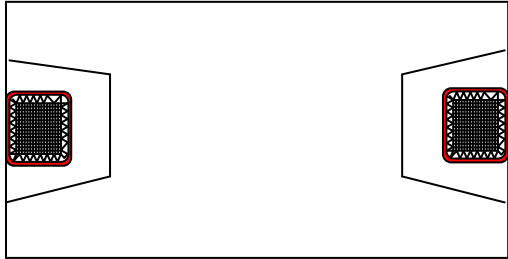
Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 2-04-2012		Klas/ groep: klas X	
Activiteit	Arrangement	Regels		Opstarten	
Inleiding Tikspel met geheime verlosser: Er zijn 2 tikkers en minimaal 2 verlossers, de tikkers weten niet wie de verlossers zijn en proberen iedereen te tikken. De verlossers proberen iedereen die getikt is te bevrijden. Kern Acrogym: Leerlingen voeren in 2 of 3 tallen de acrogym vormen uit. Leerlingen werken met mediakaarten en gaan de oefeningen van 1 tot 12 doen.	Inleiding - 2 tikstokken Kern - Mediakaarten acrogym - 8 matjes	Inleiding - Tikkers gaan even naar de gang, zodat ik de verlossers kan aanwijzen. - Alleen de verlossers mogen bevrijden. - Als je bent getikt ga je met je handen in high five houding staan, de verlosser heeft je bevrijd als hij/zij je een high five heeft gegeven. - Als de verlosser zijn getikt kan er niemand meer bevrijd worden. - Tikkers moeten erachter zien te komen wie de verlossers zijn. Kern - Leerlingen gaan op een verantwoorde manier met elkaar om, veiligheid is erg belangrijk. - Staan op de rug → tussen de schouderbladen en/of op onderrug. - Staan op de bovenbenen → zo hoog mogelijk - Elkaar geen pijn doen. - Stop zeggen als het pijn doet en dan ook stoppen. - Altijd iemand bij staan die je kan opvangen als je valt.		Inleiding Leerlingen zitten op de bank en ik vraag wie er tikkers willen zijn. Tikkers gaan naar de gang en ik wijs minimaal 2 verlossers aan. Tikkers mogen gelijk starten met tikken als ze de zaal inkomen. Vragen aan leerlingen bij wie er zeker niet op de rug mag worden gestaan. Kern Leerlingen gaan terug op de bank zitten en duidelijk maken dat veiligheid en zorg voor elkaar erg belangrijk zijn bij acrogym. Leerlingen zelf laten nadenken over drietallen. Ze mogen deze zelf maken, maar moeten daarbij wel rekening houden met lengte, gewicht en omgang met elkaar. Eventuele groepen: Max-Luc-Nena Bas-Ijssel-Roy Toyah-Maartje-Jelle Richard-Cars-Sofie-Tjeerd	

Realiseren; begeleiden

Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 2-04-2012	Klas/ groep: klas X
Wat verwacht je? (per activiteit)		Wat doe je?	
<i>Reguleren</i> 1. Leerlingen zijn onvoorzichtig met elkaar, waardoor het pijn doet. 2. Leerlingen wisselen niet van rollen binnen het acrogym; onderpersoon, bovenpersoon en hulpverlener.		1. Leerlingen hierop aanspreken en vertellen hoe het wel moet. 2. Als het kan leerlingen laten wisselen van onder- en bovenpersoon, elke oefening wordt 2 keer uitgevoerd, met steeds een andere hulpverlener. Leerlingen regelen dit zoveel mogelijk zelf, anders met hulp van leerkracht.	
<i>Bewegen</i> 1. Leerlingen kunnen niet in balans blijven staan. 2. Er kan niet op de rug of bovenbenen van een leerling worden gestaan.		1. Leerlingen tips en aanwijzingen geven hoe ze in balans moeten blijven staan. - Hulp van een kast/muur/bank gebruiken. 2. Leerling is zoveel mogelijk bovenpersoon, kan wel acrovormen met tegenhangen, waarbij geen druk op rug of bovenbenen komt.	
<i>Beleven</i> 1. Leerlingen vinden het niet meer leuk.		1. Leerlingen stimuleren om moeilijkere vormen te proberen. - Andere drietallen maken.	

Voorbereiden

Interventieles 4

Naam student: Emke Erpelinck Naam SLB-er: Jennie Pouwels Lesopdracht: Tjoekbal	Datum: 12-04-2012 Tijd: 30 min.	Klas/ groep: klas X Aantal leerlingen: J / M
Beginsituatie: Grote groep, heeft moeite met winst en verlies, dit dus van te voren bespreken. Wat kan je doen als je wint en wat doe je als je verliest. Leerlingen worden soms boos op elkaar als het niet gaat zoals ze willen. Ook dit bespreken, dat de leerlingen moeten samenwerken en dus communiceren met elkaar over waar ze gaan scoren. Maar ook roepen als je de bal naar iemand speelt.		
Doelstelling: Sensomot: Leerlingen kunnen de bal vangen en overspelen naar elkaar. Leerlingen kunnen de bal op de tjoek mikken. Leerlingen kunnen de bal aannemen en dribbelen met de bal, zodat ze in balbezit blijven en richting de goal van de tegenpartij gaan. Cognitief: Leerlingen kunnen vrijlopen, zodat ze aanspeelbaar zijn door medespelers. Leerlingen kunnen afspeellijnen sluiten, door een tegenstander te verdedigen. Soc/em: Leerlingen werken samen om tot scoren te komen en spelen over naar elkaar. Ze sturen elkaar aan als dit nodig is, over waar iemand moet gaan staan of hoe iemand kan vrijlopen.		
Activiteiten: Inleiding Spel met regels uitleggen Kern Tjoekbal	Zaalopstelling: 	

Realiseren; aanbieden

Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 12-04-2012	Klas/ groep: klas X
Activiteit	Arrangement	Regels	Opstarten
Inleiding Spel met regels uitleggen: leerlingen zitten op de bank en ik leg het spel, tjoekbal uit. Ik vertel elke regel zo kort mogelijk en puntsgewijs, zodat leerlingen het beter kunnen onthouden.	Inleiding - Bank Kern - 2 tjoeks - 1 handbal - Lintjes	Inleiding - Leerlingen zitten op de bank en hebben hun mond dicht. - Ik zal soms vragen of een leerling met mij iets voor wil doen. - Als leerlingen iets willen vragen steken ze hun vinger op en wachten tot ik ze een beurt geef. Kern - Scoren kan als iemand de bal op de tjoek gooit en de bal wordt gevangen door iemand van het eigen team. - Je mag niet in de cirkel komen, anders is de bal voor de tegen partij. - Niet lopen met de bal, maar overspelen. - Er mag op beide tjoeks worden gescoord. - Bal mag altijd worden onderschept, maar verdediger mag ook niet in de cirkel komen. - Geen lichamelijk contact. - Gescoord; dan gaat het team waarbij gescoord is naar de kant en mag het team van de bank het veld in. - Het nieuw inkomende team krijgt de bal.	Inleiding Ik leg de spelregels kort uit en benoem ze op het einde nogmaals puntsgewijs. Leerlingen zitten op de bank en ik zal drie teams maken.
Kern Probeer met je team te scoren door de bal van buiten de cirkel op een tjoek te gooien, zodat iemand van jou team de bal weer kan vangen.			Groepssamenstelling Sofie-Bas-Roy-Richard-Maartje Luc-Max-Nena-Tjeerd Cars-Jelle-Toyah-Ijssel
			Kern Leerlingen mogen eerst kort bespreken met hun team hoe ze gaan spelen. Daarna zal het spel starten. Ik zal het spel regelmatig stilleggen als ik iets opvallends zie of ik zal tijdens een wissel nog enkele tactische en/of technische aanwijzingen geven.

Realiseren; begeleiden

Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 12-04-2012	Klas/ groep: klas X
Wat verwacht je? (per activiteit)		Wat doe je?	
<i>Reguleren</i> 1. Leerlingen spelen niet over.		 1. Leerlingen erop wijzen dat samenspelen heel belangrijk is. Juist door samen te spelen kan je scoren. - Tip: er mag op beide tjoeks worden gescoord, dus veel wisselen van helft. Als iedereen bij 1 tjoek staat, ineens naar de andere tjoek gaan om daar te scoren.	
<i>Bewegen</i> 1. Leerlingen kunnen de bal niet op de tjoek gooien. 2. Leerlingen kunnen de bal niet vangen. 3. Het overspelen gaat vaak mis en leerlingen komen zo niet tot scoren.		 1. De tjoek dichterbij zetten, zodat het mikken gemakkelijker gaat. 2. Leerlingen mogen de bal vangen met 1 stuit ertussen. Voor leerlingen die de bal niet kunnen vangen, telt het ook als ze de bal hebben aangeraakt. 3. Leerlingen mogen 2 keer stuiten met de bal en moeten dan overspelen, zodat ze zichzelf vrij kunnen lopen en er kan sneller worden gewisseld van helft.	
<i>Beleven</i> 1. Leerlingen komen niet tot scoren.		 1. Aanpassingen maken met de leerlingen. - Leerlingen mogen bal ook vangen met stuit.	

Voorbereiden
Interventieles 5

Naam student: Emke Erpelinck	Datum: 16-04-2012	Klas/ groep: klas X								
Naam SLB-er: Jennie Pouwels	Tijd: 30 min.	Aantal leerlingen: J / M								
Lesopdracht: Zwerkbal										
Beginsituatie: Leerlingen kennen het spel zwerkbal, maar regels en afspraken toch nog even herhalen. Klas X is een klas met leerlingen die niet goed tegen verlies kunnen, dit dus van te voren benoemen en aandacht aan geven wat te doen als je verliest. Leerlingen kunnen goed samenwerken, soms wel irritaties als iets niet lukt. Dit dus ook van te voren benoemen om conflicten te voorkomen.										
Doelstelling: Sensomot: Leerlingen kunnen de bal door de hoepel gooien, zodat er gescoord wordt. Leerlingen kunnen andere leerlingen raak gooien Cognitief: Leerlingen gooien op het juiste moment spelers af, zodat er niet gescoord kan worden. Soc/em: Leerlingen houden rekening met elkaar bij het spelen van het spel, zoals niet van heel dichtbij hard op elkaar gooien. Leerlingen spelen samen om tot scoren te komen.										
Activiteiten: Inleiding Iemand is hem niemand is hem Kern Zwerkbal	Zaalopstelling: <table><tr><td>Achter vak</td><td></td><td></td><td>Achter vak</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>		Achter vak			Achter vak				
Achter vak			Achter vak							
										

Realiseren; aanbieden

Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 16-04-2012		Klas/ groep: klas X	
Activiteit	Arrangement	Regels		Opstarten	
Inleiding Iemand is hem niemand is hem: iedereen mag de bal pakken en daarmee iemand proberen af te gooien. Kern Zwerkbal: Elk team probeert de leerlingen van de tegenpartij af te gooien. Je bent af als je door de beukerbal van de tegenpartij wordt geraakt. Ben je af dan ga je naar het achtervak. Er is gescoord als de bal door de hoepel wordt gespeeld vanuit het eigen vak. Als je in het achtervak staat kan je terug in het veld komen door een gele bal door de hoepel te gooien. Ook vanaf hier kan je de tegenstander afgooien met de roze ballen. De ballen om anderen af te gooien zijn de roze ballen, de ballen om mee te scoren zijn de gele ballen. De gouden snaai: Beide teams spreken voorafgaand aan het spel af wie de geheime HP is. Op een gegeven moment gooi ik de gouden snaai in het veld. ALLEEN de Harry Potters mogen dan de gouden snaai pakken, wie hem het eerst heeft verdient 5 punten voor zijn team!	Inleiding - 3 roze ballen Kern - 4 hoepels - 2 gele ballen - 2 roze ballen - 1 stuiterbal - Lintjes	Inleiding - Iedereen mag de bal pakken en iemand proberen af te gooien. - Als je bent afgegooid, ga je op de grond zitten. - Je kan weer meedoen als je iemand kan tikken die nog staat of door een bal te pakken. - Je blijft op je plek zitten. - Als je iemand heb getikt, gaat die zitten en mag jij gaan staan. Kern Zwerkbal: - Een score door de hoepel telt als 1 punt. - Alleen af als je door roze bal (kijk naar de kleur) bent geraakt. - Je blijft aan je eigen kant van het veld, niet over de middellijn. - Vanuit het achtervak kan je ook iemand afgooien. - Scoren of bevrijden kan alleen met de gele ballen. - Leerlingen mogen afweren met handen en hoofd telt niet. De gouden snaai: - De andere kinderen mogen hun HP wel wijzen en roepen dat daar de snaai is, maar deze niet zelf pakken of aanraken.		Inleiding Leerlingen komen op de bank zitten en ik leg kort het afgooispeel iemand is hem niemand is hem uit. Kern Spelregels kort herhalen met de leerlingen en Sofie en Max teams laten kiezen. Ik geef hen als opdracht mee dat ze hun team moeten leiden, afspreken wie HP is.	

Realiseren; begeleiden

Naam student: Emke Erpelinck		Datum: 16-04-2012	Klas/ groep: klas X
Wat verwacht je? (per activiteit)		Wat doe je?	
<i>Reguleren</i> 1. Leerlingen houden zich niet aan de regels van het spel.		1. Regels nogmaals uitleggen, houden leerlingen zich er niet aan, dan gaat er een punt af.	
<i>Bewegen</i> 1. Leerlingen kunnen de bal niet door de hoepel gooien. 2. Leerlingen kunnen niemand afgooien.		1. Zelf meedoen met het team wat dit moeilijk vindt, zodat jij de bal door de hoepel kan gooien. - Hoepel lager hangen of met stuit laten vangen. 2. Leerlingen mogen niet meer afweren.	
<i>Beleven</i> 1. Leerlingen vinden het spel niet leuk meer.		1. Aanpassingen maken binnen het spel, samen met de leerlingen. - Andere teams maken.	

Bijlage IV Het reflectieverslag

Inter-persoonlijk competent

Drukt complexe vraagstukken helder, eenduidig en gestructureerd uit en weet deze naar verwachtingen/doelen te vertalen.

In het begin van het onderzoek wist ik niet goed welke richting ik op moest gaan binnen het versterken van de klassencohesie en had moeite om een onderzoeksvraag te formuleren. Naarmate het praktijkonderzoek vorderde en ik mijn onderzoeksvraag duidelijk voor ogen had, ging dat een stuk gemakkelijker. Het was voor mij vanaf dan ook duidelijk hoe ik alles ging doen en kon dit zodoende helder en duidelijk formuleren. De opbouw van de deelproducten volgens de gegeven formats heb ik dan ook zeker gebruikt, waardoor mijn vraagstukken vaak een goed samenhangend geheel zijn. Ik vond het vooral moeilijk om binnen het aantal woorden te blijven, omdat ik vaak veel meer wil vertellen dan eigenlijk nodig is en kan. Ik moet in de toekomst dus kritisch zijn naar mezelf bij het schrijven van zulk soort vraagstukken, zodat ik alleen de belangrijke informatie weer geef.

Wisselt kennis en expertise uit met anderen.

Doordat ik op tijd ben begonnen met het schrijven van alle deelproducten, kon ik ze meerdere keren laten nakijken. Daarbij heb ik de gegeven feedback ter harte genomen bij het herschrijven van de producten. Gedurende het interventieprogramma heb ik enkele keren contact gehad met mijn begeleidster, wat fijn was om onduidelijkheden uit de wereld te helpen. Zij vroeg mij ook of ik mijn deelproduct wilde delen met medestudenten, zodat zij het als voorbeeld konden gebruiken. Ik heb zo mijn kennis en expertise gedeeld met anderen. Daarnaast heb ik veel kennis opgedaan tijdens mijn stage. De vakleerkrachten bewegingsonderwijs hebben mij erg geholpen bij het bedenken van activiteiten. Ook hebben ze me veel tips gegeven over de omgang met leerlingen en verschillende lesgeefstijlen om de cohesie te versterken.

Vakinhoudelijk en – didactisch competent

Ontwikkelt nieuwe producten en innoveert bestaande producten (indien van toepassing).

Doordat ik dit onderzoek in het speciaal onderwijs heb uitgevoerd, moest ik bestaande producten veranderen en nieuwe producten ontwikkelen. Ik moest het sociogram en de vragenlijst over groepscohesie veranderen, zodat de leerlingen de vragen beter zouden snappen. Ik heb dezelfde vragen gebruikt, alleen heb ik ze gemakkelijker geformuleerd en smiley's gebruikt om de antwoorden te verduidelijken. Ook wilde ik de manier en hoeveelheid van communiceren meten, waarvoor ik een observatieformulier heb gemaakt. Dit vond ik nog vrij ingewikkeld, omdat ik eerst niet precies wist wat ik nou echt wilde weten en dus meten. Het bedenken van interventies ging gemakkelijk, omdat we hier al vele voorbeelden van hadden gehad. Deze voorbeelden hoefde ik nauwelijks aan te passen aan het niveau van de leerlingen en kon ik dus zo gebruiken.

Vertaalt en verantwoordt theoretische en conceptuele grondslagen van toegepast onderzoek naar het product.

Ik vond het erg moeilijk om soortgelijke onderzoeken te vinden in boeken, artikelen of op het internet. Hier hadden ook veel medestudenten problemen mee en hun kon ik dus niet echt om hulp vragen. In de ondersteunende lessen hebben we enkele artikelen met onderzoeken aangeboden gekregen. Deze heb ik ook allemaal gebruikt tijdens het bedenken van mijn interventieprogramma en het schrijven van mijn producten. Als ik eenmaal een onderzoek had, kon ik hier dus wel de theoretische grondslagen uithalen en deze vertalen naar mijn onderzoek.

Competent in reflectie en ontwikkeling

Werkt op een zelfkritische, planmatige wijze aan zijn eigen ontwikkeling.

Ik denk dat ik deze indicator goed beheers. Ik ben heel perfectionistisch en daardoor kritisch naar mezelf. Dat is soms moeilijk voor mezelf, maar uiteindelijk wel goed voor mijn praktijkonderzoek. Ik heb sommige stukken tekst heel vaak gelezen en veranderd, omdat het voor mijn gevoel steeds niet goed genoeg was. Ik kan goed planmatig werken en heb dat gedurende het onderzoek laten zien. Ondanks de korte periode, heb ik alle deelproducten meerdere keren kunnen inleveren. En ze daarna steeds verbeterd met de gegeven feedback.

Managet reflectie achteraf.

Ik heb in mijn conclusie en discussie laten zien dat ik achteraf goed kan reflecteren op mijn eigen onderzoek. Ik geef de negatieve kanten van mijn onderzoek weer en geef aan wat ik bij een vervolgonderzoek anders zou doen. Ik reflecteer op deze manier mijn product en handelen.